

LUNDS UNIVERSITET

Centrum för teologi och religionsvetenskap

”Man måste förstå”

Talar ungdomar och Svenska kyrkan samma språk?

Magdalena Fors
Vårterminen 2012

Teologi: Examensarbete för kandidatexamen
TEOK51, 15 hp
Handledare: Magdalena Nordin
Examinator: Olle Qvarnström

Abstract

Is the language and terminology used in the Church of Sweden understandable to young people? Many scientists have investigated the religiosity of youth and the liturgical language, but there is no completed study on the relationship between the language that young people use in discussions about existential issues and the language of the representatives of the Church of Sweden.

This study examines how youths born in 1993 understand the language used within the Church of Sweden, by using qualitative and quantitative methods, conducting survey with 76 students at a high school social program, and by performing interviews.

This survey has considered the world of today and the contemporary society of Sweden, using language theory, social theory, and psychology of human development of faith.

The survey showed that there is a gap between the language used within the Church of Sweden and the language used by young people. Both use the same vocabulary, but the words may have different significance and meaning for them. We live in a postmodern and secular society where an hour spent on the Internet is more probable than a visit to a church.

A consistent use of language is necessary for a meaningful dialogue. As one of the young people I interviewed said: “One has to understand”.

Keywords: language, Church of Sweden, youth, postmodern, secular, existential issues

Nyckelord: språk, Svenska kyrkan, ungdomar, postmodern. Sekulär, existentiella frågor

Innehållsförteckning

Inledning	1
<i>Bakgrund</i>	1
<i>Syfte och frågeställning</i>	3
<i>Tidigare forskning</i>	3
<i>Klargörande termer i uppsatsen</i>	6
<i>Metod</i>	6
<i>”Kyrkiska” ord</i>	10
<i>Disposition</i>	13
Vårt språk	14
<i>Språkbruk</i>	14
<i>Allmän språkteori</i>	14
<i>Språket i kyrkan</i>	16
<i>Ungdomars språk</i>	18
<i>Ordböcker med förklaringar till ord och uttryck om kristen tro</i>	19
Vår samtid	21
<i>Mångkulturellt och pluralistiskt Sverige</i>	21
<i>Det sekulära Sverige</i>	22
<i>Det postmoderna Sverige</i>	22
<i>Postmodern teologi</i>	23
<i>Ungdomars verklighet</i>	23
Människans trosutveckling	26
<i>Stages of Faith</i>	26

Hur tolkade ungdomarna "kyrkiskan"?	28
<i>Enkätundersökning</i>	28
<i>Trostillhörighet bland ungdomarna i undersökningen</i>	31
<i>Enkät svar hos de olika trostillhörigheterna</i>	31
<i>De kristna ungdomarna</i>	32
<i>De muslimska ungdomarna</i>	33
<i>De troende ungdomarna</i>	33
<i>De ateistiska ungdomarna</i>	34
<i>De kyrkiska orden</i>	35
<i>Intervjuer</i>	36
<i>Ungdomars språkbruk jämfört med Svenska kyrkans</i>	38
Sammanfattning	42
<i>Förslag till framtida forskning</i>	42
Källförteckning	43
<i>Litteratur</i>	43
<i>Elektroniska källor</i>	46
<i>Opublicerat källmaterial</i>	46
Bilagor	47
Bilaga 1 – Enkät ungdomar åk 3 Samhällsvetenskapliga programmet	
Bilaga 2 – Skolverkets poängplan för Samhällsvetenskapliga programmet	
Bilaga 3 – Döpta, konfirmerade, vigda och begravda SvK 1970 - 2010	
Bilaga 4 – Medlesutveckling SvK 1972 – 2010	

Inledning

Bakgrund

För att kunna göra sig förstådd och kunna möta de människor som kommer till kyrkan med olika frågeställningar och funderingar har kyrkan genom tiderna varit angelägen om att kunna *prata med bönder på bönders vis och med lärde män på latin*. Redan de första kyrkofäderna ansåg att det var viktigt att rätt språk användes i kyrkorna.

Som blivande präst i Svenska kyrkan har jag funderat över vilka uttryck och formuleringar som används i kyrkan, framför allt i samtal om existentiella frågor med människor på andra platser än i kyrkan. Finns det överhuvudtaget en samstämmighet i språkbruk? Jag är mamma till två barn i övre tonåren och har märkt, både hos dem och hos deras vänner, att de har ett stort intresse för existentiella frågor. Jag har också upptäckt att vi uttrycker oss lite olika, men när vi diskuterat ett tag når vi varandra och tycks mena samma sak, fastän vi använt olika språkbruk.

Genom Svenska kyrkans åtskillnad från staten år 2000 har relationen mellan kyrkan och den genomsnittlige svensken förändrats. Svenska kyrkan är inte längre statskyrka. Genom hela 1900-talet har kyrkans roll i det svenska samhället försvagats, inte minst inom skolans värld. I början av 1900-talet avskaffades Luthers katekes som lärobok i folkskolan. Senare kom nya läroplaner som också berörde kristendomsundervisningen. Kristendomsundervisningen kom att övergå till religionsundervisning. I 2011 års läroplan heter ämnet religionskunskap. Det nya är att kunskapen och förståelsen för de kristna traditionerna lyfts fram eftersom det svenska samhällets värdegrund vilar på dem.¹

Ungdomar i Sverige idag lever i ett pluralistiskt postmodernt samhälle. I deras vardag finns människor från andra kulturer. Via media, och inte minst genom skolan, får de kunskap om världens religioner och livsåskådningar. Idag är inte kyrkan och dess undervisning en naturlig och självklar ingrediens i människans liv. Kristendomsundervisningen är ersatt av religionskunskap, inte alla väljer att konfirmera sig som tonåring², gudstjänstfirarna sjunker i antal och de kristna familjetraditionerna försvagas allt mer.³ Genom att titta närmare på vilka som firar gudstjänst i Svenska kyrkan och vilka som finns med på de olika aktiviteterna som

¹ <http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/amnes-och-laroplaner/rel> hämtat 10/5-2012

² 2010 deltog 3 av 10 av alla femtonåringar i Sverige i konfirmandarbetet. <http://www.svenskakyrkan.se/statistik> Hämtat 15/4-2012

³ Thorstensson, G & Nordblom, R & Persson, E (2004). En resa fylld av utmaningar. *Öppna ringen! Om arbetet med barn och ungdomar på 2000-talet*. Uppsala: Mitt i församlingen 2004:1. s 5

Svenska kyrkan erbjuder är det lätt att konstatera att ungdomar i övre tonåren är få. Samhällets förändringar, skolan och den minskade kontakten med Svenska kyrkan kan vara en orsak till att vi har olika sätt att uttrycka oss när det gäller existentiella frågor.

När jag började undersöka närmare upptäckte jag att det var fler än jag inom Svenska kyrkan som funderade över detta med språkbruket och samtalet om existentiella frågor med ungdomar. KG Hammar, biskop eremitus menar i sitt herdabrev till Lunds stift *Tecken och verklighet* som kom 1993, att sekulariseringen som skett i vårt land har lett till att de yngre generationerna också genomgått en språkförlust. De har inget språk för att uttrycka och tolka sina existentiella funderingar. Ungdomarna i dag kan ses som språklösa sökare som är på jakt efter ett nytt språk för sina erfarenheter och tankar på det existentiella planet.⁴

Biskop Hans-Eriks Nordin skriver 1998 i sitt herdabrev till Strängnäs stift *Hoppets tecken* om människans sökande efter livets mening och mål. Nordin pekar på den problematik som Svenska kyrkan står ansikte mot ansikte inför, nämligen att den andliga längtan finns, samtidigt som människorna inte längre söker sig till den kristna kyrkan för att få svar på sina funderingar. Det är inte längre en självklarhet att det är i kyrkliga sammanhang som de existentiella frågorna förs och utvecklas.⁵

Språkbruket i kyrkan och tilltalet hos dem som firar gudstjänst har undersökts från teologiska och språkfilosofiska perspektiv, likaså ungdomars religiösa tro och existentiella värderingar samt ungdomars tal om religion och hur de ser på sig själva. Dock har jag upptäckt att det saknas forskning om hur ungdomarna förstår det språk som används i Svenska kyrkan och om det är ett språk som fungerar för dem när de talar om existentiella frågor. Det har inte gjorts någon undersökning om kyrkans språk och dess funktion hos ungdomar av idag.

Om ungdomarna inte förstår vad kyrkans personal pratar om när de använder de uttryck som av tradition och vana används i Svenska kyrka så vore det förödande för kyrkan. Om det finns ett språk i kyrkan som bara de vana gudstjänstfirarna förstår, blir det exklusivt för dem som redan finns med i kyrkans verksamheter, och de andra står utanför. Det går emot kyrkans uppdrag, vars uppgift bl.a. är att nå ut bland människorna.⁶ Hans-Erik Nordin för ett resonemang kring språkets betydelse för att kunna förstå vår verklighet och uttrycker en oro

⁴ Hammar, K G (2006). *Tecken och verklighet. Samtal med Gud. Ecco Homo*. Lund: Arcus förlag, Stockholm: Verbum förlag. s 27

⁵ Nordin, Hans-Erik (2008). *Hoppets tecken*. Stockholm: Verbum Förlag AB. s 155 ff

⁶ Kyrkoordningen, Första avdelningen

för att vi i vårt samhälle håller på att förlora *trons språk* som Nordin kallar det.⁷ Den förklaring, eller rättare sagt, det språkbruk som Svenska kyrkan har när den talar om existentiella frågor, den Gud som den bekänner, kanske ter sig alldeles obegripligt för dagens ungdomar. Och i så fall blir det inga samtal, bara en monolog som ter sig ointressant för ungdomarna.

Mina funderingar, och att jag mötte flera som tänkte i samma banor som jag, gjorde att jag bestämde mig för att undersöka om ungdomar förstår vad vi menar i Svenska kyrkan när vi talar om existentiella frågor. Med existentiella frågor menar jag t.ex. frågor om döden, Gud och livet.

Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att studera *hur* de ungdomar som är 18-19 år förstår det språk som Svenska kyrkan har. Använder vi samma ord och uttryck, och i så fall, lägger vi samma betydelse i dem? Många ord använder vi av *gammal hävd och ohejdad vana*.

Svenska Kyrkan, som har en lång tradition, har en mängd ord som har funnits i hundratal år. Ungdomarnas kontakt med kyrkan och dess medarbetare är relativt sporadisk, ibland obefintlig. Därför skulle en skillnad i språkbruket inte vara förvånande.

Frågeställningar för min undersökning är; Talar ungdomarna och Svenska kyrkan samma språk? Har de ord som används i Svenska kyrkan samma innebörd för ungdomarna som för dem som jobbar i kyrkan?

Tidigare forskning

Jag har sökt bland tidigare forskning och valt ut nedanstående eftersom de tangerar mitt område. Det är exempel på forskning som har bedrivits, och bedrivs, om ungdomars religiositet och existentiella funderingar, om trons möjlighet att uttryckas i ord och om religionens betydelse i det svenska samhället. Jag presenterar dem kort utan rangordning för min forskning, men i kronologiskt ordning.

En utredning som jag finner relevant för denna uppsats är Skolverkets nationella utvärdering av grundskolans år 5 och år 9 (NU03) som gjordes 2003. Ur den tog Rune Jönsson tillsammans med Bodil Liljefors Persson, båda från Lärarutbildningen vid Malmö högskola, fram rapporten *Religionskunskap i årskurs 9*. Utredningen bygger på svaren från enkätfrågor om SO-ämnena. Enkäten innehåller rena kunskapsfrågor i ämnet religionskunskap, samt frågor om etik och livskunskap. Det som framgick av rapporten är att

⁷ Nordin, Hans-Erik (2008). *Hoppets tecken*. s 155

majoriteten av eleverna tyckte att religionskunskap var intressant och viktigt. Undersökningen visade att det fanns ett stort intresse för de stora livsfrågorna hos ungdomarna i årskurs 9.⁸

I avhandlingen *Tolkningar, förhandlingar och tystnader. Elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet* från 2003 undersöker Kerstin von Brömssen hur elever i årskurs 8, från en förort med många nationaliteter, talar om religion, etnicitet och sin multietniska miljö. Resultatet visar att ungdomarna har ett rikt traditionellt språkbruk som är präglad av den kontext man tillhör, och att det finns flera olika religiösa språk som existerar sida vid sida. Von Brömssen menar, utifrån sina intervjuer, att det är sannolikt att de ungdomar som har ett religiöst språk också har lättare att och medverka i religiösa samtal. Alltså behöver inte en pluralistisk miljö verka hämmande för ungdomars existentiella samtal, utan snarare tvärtom.⁹

En bok som ingår i kurslitteraturen på kurser på CTR är antologin *Talande tro* från 2003 som diskuterar ungdomars sätt att söka svar på existentiella frågor och finna sin identitet. Antologin belyser ur olika aspekter ungdomarnas situation, hur de har möjlighet att i dag välja eller välja bort religionen i sitt liv. Den ifrågasätter också gamla normer och värderingar som ungdomarna inte delar med den äldre generationen.¹⁰

En forskare som undersökt ungdomar och deras religiositet i flera omgångar är Mia Lövheim. 2007 gav hon ut boken *Sökare i Cyberspace* där unga människors sökande efter svar på existentiella frågor på Internet diskuteras. Som så många andra forskningsrapporter visade också denna på att individer söker sig bort från de stora institutionaliserade religionerna för att själva skapa sina tolkningsramar med hjälp av kunskap man hittat på t.ex. Internet. Lövheim har studerat hur unga människor söker sig både till kristna samfund och nya religiösa rörelser av olika slag och slår fast att våra religiösa föreställningar skapas genom samspel mellan erfarenhet och möten med andra människor på olika arenor. Idag är Internet en av dessa arenor och det måste vi förhålla oss till. Boken ger en inblick i vilken genomslagskraft Internet har.¹¹

En aktuell fråga för kyrkan undersökte Elisabeth Arborelius i sin avhandling *Finns det en klyfta mellan kyrkan och folket*. Genom intervjuer undersökte hon om kyrkans verksamhet stämde med de önskingar och förväntningar som människorna har på kyrkan. Hon ägnar en del av sin avhandling, som publicerades 2009, åt att diskutera om språket hade någon

⁸ Jönsson, Rune & Liljefors Persson, Bodil (2006). *Religionskunskap i årskurs 9*. Malmö: Educare

⁹ von Brömssen, Kerstin (2003). *Tolkningar, förhandlingar och tystnader. Elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*. Göteborg: Acta universitatis Gothoburgensis,

¹⁰ Larsson, Göran (2003)(red). *Talande tro ungdomar, religion och identitet*. Lund: Studentlitteratur

¹¹ Lövheim, Mia (2007). *Sökare i Cyberspace*. Stockholm: Cordia

betydelser för hur församlingsborna och prästerna tolkade varandras upplevelser. Hennes undersökning visade på att skillnaden mellan hur man uttrycker sig i andliga/religiösa termer, mellan präster och lekfolk, kan bero på att prästerna under sin utbildning kommer i kontakt med det konfessionella språket på ett markant sätt, medan den genomsnittliga svensken inte använder ett kristet språkbruk i vardagen. Språket är alltså en orsak till en klyfta mellan kyrkan och folket, när det gäller hur man talar om existentiella frågor, vilket är intressant.¹²

Språkanalys är både en sociologisk och en filosofisk frågeställning och i avhandlingen *Gud och vardagsspråket, en religionsfilosofisks analys* av Linda Fromm Wikström, som kom 2010, diskuteras hur samma begrepp kan ha olika betydelser i olika kontexter. Det innebär att ett ord kan ha flera olika innebörder beroende på var och hur de används. Vi relaterar till vår egen verklighet och de sanningar vi erkänner som sanna. Den filosofiska analysen blev för djupgående för min undersökning, men pekar på viktiga funktioner hos vårt språk.¹³

En rapport som Skolinspektionen genomförde 2011 är en kvalitetsgranskning av ämnet religionskunskap i gymnasiet. Den heter *Mer än vad du kan tro*, vars syfte var att undersöka förhållandet mellan den faktiska undervisningen och läroplanens kursplan. Den gav en bild av hur ungdomarna upplevde undervisning. Ett av resultaten från undersökningen var att undervisningen innehöll lite undervisning om världsreligionerna och livsåskådningarna i samtiden och hur de formar identiteter. Istället låg undervisningens tyngt på att undervisa om deras historiska kännetecken. Eleverna önskar, i enhet med läroplanens intention, att ämnet ska handla mer om hur det är att leva som troende och hur det formar identiteten hos den enskilde. Ungdomar har ett intresse för existentiella frågor som gymnasieskolan verkar ha svårt att möta.¹⁴

Jag var nyfiken på det nyaste bidraget inom forskningen om ungdomar och existentiella frågor av Mia Lövheim och Jonas Bromander. Utifrån enkäter som ungdomar mellan 16 och 24 år svarat på görs en tvärvetenskaplig tolkning av ungdomars förhållande till existentiella frågor. I antologin *Religions som resurs? Existentiella frågor och värderingar i unga svenskars liv*, som gavs ut 2012, drar flera ungdomsforskare slutsatser från enkätens resultat som ger en nyanserad bild av dagens ungdomar.¹⁵

¹² Arborelius, Elisabeth (2009). *Finns det en klyfta mellan kyrkan och folket*. Uppsala: Uppsala universitet.

¹³ Fromm Wikström, Linda (2010). *Gud och vardagsspråket En religionsfilosofisk förutsättningsanalys*. Uppsala: Uppsala universitet

¹⁴ , Skolinspektionens rapport 2012:3. *Mer än du kan tro. Religionskunskap i gymnasieskolan*. Stockholm: Skolinspektionen. s 11

¹⁵ Bromander, Jonas & Lövheim, Mia (red) *Religion som resurs? Existentiella frågor och värderingar i unga svenskars liv*. Skellefteå: Atros & Norma bokförlag

Den forskning jag läst visar på att ungdomarna både tänker och talar om existentiella frågor. Den visar också att den religionsundervisning som skolorna bedriver upplevs intressant, och att ytterligare existentiella frågeställningar var önskvärda. Forskningen visar på att det finns ett avstånd mellan kyrkan och människorna utanför. En orsak till avståndet, som undersökningarna visade, var språkförbistringar, men glappet är också ett uttryck för den tid vi lever i. Det som jag inte hittat är någon forskning på hur ungdomar uppfattar och förstår det språk som Svenska kyrkan har.

Klargörande termer i uppsatsen

Det finns några ord som används i mitt arbete och som jag vill förklara så att mitt syfte inte missförstås. Orden nedan är sådana som kan användas med olika betoningar och innebörder. Existentiella frågor handlar om vad som är meningen med livet, vad som händer när vi dör och filosofiska och religiösa funderingar runt detta.

Flerspråkighet syftar inte på främmande språk som t.ex. engelska utan till ord och uttryck som kan tillhöra en annan gruppering, t.ex. religiös grupp, än den man själv tillhör.

Förrättningar avser speciella gudstjänster som dop, konfirmation, bröllop och begravning.

Med kyrkan avses den världsvida kyrkan, alla kristna över hela världen, och inte något speciellt samfund.

”Kyrkiska” är vad jag menar med ord som används i kyrkan och som inte alltid är självklara för dem som inte är vana kyrkobesökare. Det är ett uttryck som kyrkan själv använder om sitt språkbruk ibland.

Svenska kyrkan används när jag speciellt vill framhålla vad som gäller i Sverige.

Då ordet ungdomar används menas i första hand dem som är föremål för min undersökning, dvs. födda år 1993. När det gäller texter som inte är mitt empiriska material syftar ungdomar till tonåringar.

Metod

Frågeställningen för min uppsats hör hemma inom religionssociologin varför jag valt en samhällsvetenskaplig metod för mitt arbete. Som metodbok har jag använt Alan Brymans *Samhällsvetenskapliga metoder* som jag bedömer som både omfattande och pedagogisk.

Objektet för studien är ungdomar födda år 1993. De hamnar ofta utanför Svenska Kyrkans verksamhet, samtidigt som de studerar religion i skolan och kommer i kontakt med andra som har olika religiösa erfarenheter.

På de gymnasieprogram som påbörjades före höstterminen 2011 fanns åtta kärnämnen där religion är ett av dem, men det är endast elever på samhällsprogrammet som också har

med psykologi och filosofi som obligatoriska ämnen, det är ett av deras karaktärsämnen.¹⁶ Dessa elever är därför intressanta att studera då de har en viss teoretisk kunskap om hur vi människor förhåller oss till existentiella frågor och även om flera religiösa uttryckssätt och språk. För att de ska ha hunnit läsa alla tre ämnen har jag vänt mig till dem som går tredje och sista året på gymnasiet.

Elever på samhällsvetenskapliga programmet lär sig om hur samhället fungerar, de lär sig söka samband och dra slutsatser och analysera. Det är det ena skälet till att jag valde just det programmet. Det andra skälet är att båda mina tonåringar går på det programmet, vilket gör att jag sett och hört vad och hur de studerat. Ett tredje skäl är att språket lyfts fram som en viktig resurs för eleverna.¹⁷

Jag har medvetet valt att inte gå in på liturgi och gudstjänsten och det som sker där, utan undersökt hur kyrkans språkbruk fungerar vid samtal om existentiella frågor med ungdomar när det sker utanför kyrkans väggar. Jag poängterar att det är i samtal som språket är viktigt. I gudstjänsten är det mer än det talade språket som är avgörande för hur den enskilde upplever vad som sker, en gudstjänst består av så mycket mer än ord. Om undersökningen också skulle innefatta hur ungdomarna upplever det liturgiska uttrycket i kyrkan är min farhåga att ämnet skulle bli alldeles för stort för en uppsats av den här storleken.

För att försöka få ut så mycket som möjligt av min egen forskning har jag gjort en flermetodsforskning som benämns som trianguleringsmetoden. Det innebär att jag använt mig av både kvalitativ och kvantitativ metod som i kombination stärker mina resultat.¹⁸ För mitt arbete innebär det att min kvantitativa undersökning som var enkätundersökning stärktes av resultaten jag fick i intervjuerna, och tvärt om. Enkätundersökningarna och intervjuerna är också mina primärkällor. Enkätsvaren är anonyma, men sist i enkäten frågade jag om jag skulle få kunna träffa ungdomen igen för att ställa flera frågor. Om de gick med på det fick de fylla i namn, telefonnummer och e-postadress så att jag kunde komma i kontakt med dem. De ungdomar som godkänt att jag fick ställa ytterligare frågor kontaktade jag via e-post. Det resulterade i att jag samlade en grupp elever för en gruppintervju i Lund samt genomförde en telefonintervju med en elev från Stockholm.

¹⁶ Skolverkets poängplan för Samhällsvetenskapliga programmet
http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.1797!Menu/article/attachment/sp.pdf hämtat 2012-04-20. Se bilaga 2.

¹⁷ <http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasieutbildning/gymnasieskola-fore-ht-2011/program/samhallsvetenskapsprogrammet/programmal-for-samhallsvetenskapsprogrammet-1.24961> hämtat 2012-04-20

¹⁸ Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber. s 562

Enkätundersökningen

Genom att kontakta de båda skolornas lärare i religionskunskap fick jag tillfälle att komma till skolorna och lämna ut enkäterna till eleverna i årskurs 3. Det ledde till att en kvantitativ enkätundersökning på John Bauer gymnasiet i Lund och en på Fryshusets gymnasium i Stockholm genomfördes. Det var 38 elever på var skola, totalt 76 elever, på samhällsvetenskapliga linjens sista år som svarade på enkäten. Fördelen med en enkätundersökning i en undersökning av den storleken är att det är ett tidseffektivt sätt att få in många resultat.¹⁹

Enkäten är indelad i sex olika delar och är anonym. Den återfinns i sin helhet som en bilaga till uppsatsen.²⁰ Första delen är av personlig karaktär vars syfte är att få informationer om eleven.

Den andra delen har frågor om ungdomens relation till Svenska kyrkan. Här frågas också om de via tv, radio och Internet har fått information om existentiella frågor. Syftet med del två är att undersöka vad de har för informationskanaler förutom familj, vänner och skola. De får också kryssa vilket epitet som passar bäst på dem själva t.ex. kristen, ateist o.d.

Syftet med den tredje delen är att ta reda på om de har funderingar om sådant som själen, döden och erfarenheter av övermänsklig kontakt.

Den fjärde delen innehåller frågor om vad de anser om Svenska kyrkan, och om de är medlemmar eller inte.

I den femte delen får ungdomen förhålla sig till några påståenden som används i kyrkans språkbruk. Här är syftet att se om det stämmer överens med Svenska kyrkans tro.

Den sjätte och sista delen består av ett urval olika ord som används i kyrkan. Där kryssar de i ord som de känner igen och förstår. Urvalet av ord har jag gjort utifrån konfirmationsmaterial och kyrk-svensk ordbok, och förstås min egen erfarenhet av ord som används i kyrkan.

Vid enkätsvar finns alltid en risk för att de som besvara den gör det mest på skoj, eller t.o.m. för att ge ett felaktigt resultat. Det finns också en risk att de som ska fylla i enkäten tröttnar och hoppar över vissa frågor, eller av samma skäl kryssar i alla rutor.

Det kan också förekomma att den som besvarar enkäten kryssar i flera svar som motsäger varandra, t.ex. både ja och kanske.

¹⁹ Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. s 228-230

²⁰ Se bilaga 1.

För att minska risken för felaktigheter och oklarheter har jag valt slutna frågor i enkäten, förutom då jag ber dem utveckla vad himlen/paradiset, helvetet och heliga platser betyder för dem.

Jag har också varit närvarande i klassrummen då enkäterna delats ut och besvarats av ungdomarna. De har då haft möjlighet att fråga mig om det behövts.

Bland orden som jag räknat upp som kyrkiska har jag lagt in ord som bara de vana kyrkbesökarna troligtvis känner till (t.ex. laudamus, prefation) för att kunna kontrollera trovärdigheten i svaren. Om någon bara kryssat i liknande ord, men inte mer allmängiltiga som bön, kan jag dra slutsatsen att svaren angivits mest på skoj.

I efterhand har jag upptäckt några brister i min enkät. För det första skulle jag ha haft ett mindre antal frågor eftersom det var några elever som tyckte att det tog lång tid att fylla i den. Fråga 5 ”Har du varit i en kyrka någon gång?” är fel utformad då jag har två svar som överlappar varandra, nämligen ”ja, 2-5 gånger” och ”ja, 5-10 gånger”. Fråga 13 och 15 har jag strukit från mina resultat då ordvalet är bristfälligt. Ordvalet ”en kraft större än människan” det kunde för ungdomen som svarade på enkäten vara mycket annat än gudomlighet som avsågs. I samband med att enkäterna delades ut till ungdomarna förtydligades fråga 20, nämligen att ordet himmel i frågan avsåg Himmelriket och inte den blå skyn ovanför jorden.

Intervju

Ungdomarna har själva fått anmäla om de ville vara med på intervju så jag har inte gjort något aktivt urval. Det var inte alla som kryssat i att de kunde tänka sig att vara med på en intervju som sedan vill vara med. Jag har genomfört en gruppintervju²¹ och en enskild intervju, båda är kvalitativa intervjuer som varit semistrukturerade, dvs. jag har haft en intervjuguide med de ord och begrepp som jag vill låta ungdomarna diskutera. Den emistrukturerade intervjumetoden ger stor frihet i både utformande av svaren och möjlighet för mig att kunna ställa frågor som blivit relevanta under intervjuens gång.²²

Fördelen med en kvalitativ undersökning som en gruppintervju är jag hade möjlighet att ställa de frågor som jag önskade fördjupa mig i, eller komplettera, från enkäten och som inte kunde besvaras med slutna frågor.²³ Jag upplevde att det resultat som jag fått fram i enkäterna inte var tillräckliga för att kunna få fram vad orden verkligen betydde för ungdomarna. Jag behövde få tillfälle att djupare analysera hur de förstod de ord som jag valt ut. Nackdelen med

²¹ Begreppen gruppintervju och fokusgrupp använts ofta synonymt och jag har valt benämningen gruppintervju för det arbete jag gjort. Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. s 446-447

²² Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. s 414-415

²³ Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. s 413

intervjuer är att det är tidsödande att transkribera dem, samt att jag måste vara noggrann med att inte ställa ledande frågor.

Gruppdynamiken som blir när det är flera som ska svara gör att det också finns möjlighet att som intervjuare följa eventuella diskussioner och tankesår som uppkommer.²⁴ Det är också ett sätt att kunna spara tid. En gruppintervju är lättare att genomföra eftersom jag som intervjuare kan möta flera samtidigt och inte behöver boka in flera intervjutider.²⁵ Jag tyckte att gruppintervju var ett bra arbetssätt och jag hade turen att alla i gruppen kom till tals, det var ingen som var tongivande och inte heller någon som bara satt tyst. De pratade inte heller i munnen på varandra vilket gjorde att det sedan var lätt att analysera vem som sa vad.

Det var fem elever från John Bauer gymnasiet tredje årskurs som kom till CTR för en gruppintervju. Jag filmade hela intervjun som tog en timma, vilket jag också beräknat och meddelat ungdomarna, för att sedan skriva ut den för att kunna analysera svaren och diskussionen. Jag har lovat dem att inte visa det filmade materialet för någon och att radera det efter att undersökningen är slutförd.

Det var en elev från Fryshuset gymnasium som jag intervjuade enskilt. Den genomfördes via telefon av praktiska skäl då jag inte hade möjlighet att åka upp till Stockholm för att genomföra intervjun. Det är en nackdel att inte kunna läsa av ansiktsuttryck och gester hos den som intervjuas, men jag fick i stället ställa ytterligare frågor om jag inte förstod vad ungdomen menade. Under telefonintervjun antecknade jag svaren på frågorna och jag stämde slutligen av svaren med eleven.²⁶

Den felmarginal som kan uppkomma vid intervjuer är att ungdomarna helt enkelt väljer att inte tala sanning när de svarar på frågorna, och det kan jag inte kontrollera. Jag kan bara förutsätta att det som sägs är vad de verkligen menar.

Jag hade hoppats på att fler ungdomar skulle vilja medverka i gruppintervjuer, men eftersom det inte blev så fick jag göra det bästa av det material jag samlade in. De som deltog i intervjuerna fick en biobiljett som tack för hjälpen.

”Kyrkiska” ord

De ord som jag använt i enkäten och i intervjuerna och som jag sedan tar upp i min uppsats har jag sammanställt nedan. Jag kallar dem vanvördigt för ”kyrkiska” och det är ett slangord för de specifika orden som används i kyrkan. Samtliga förklaringar är hämtade ur *Kyrk-*

²⁴ Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. s 413

²⁵ Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. s 446

²⁶ Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. s 432-433

Svensk ordbok av Markus Leandersson och Hans Weichbrodt.²⁷ Enstaka ord är också kompletterade med vad som står i ordboken för Bibel 2000.

Bön – samtal med Gud. Man kan be både högt och tyst[...] Gud hör och förstår alla sätt[...] Han hör mer än själva orden. Han hör vad vi verkligen menar.

Djävul – betyder splittrare, den som förstör... den onda makten som vill förstöra[...] är Guds motsats. När Gud vill det goda vill djävulen förstöra. Han vill dra oss bort från Gud

Döden – är egentligen ingen naturlig avslutning på livet[...] i Guds ursprungliga skapelse hade döden ingen plats. När man dör ”går man ur tiden”, efter döden finns ingen tid. När Jesus dog och uppstod öppnade han vägen för människorna till Gud. Han dog vår död och ger oss livet tillbaka.

Dödsriket – Den plats där alla döda samlas till uppståndelsen dag. Se *himlen* och *paradiset*.

Evigt liv – innebär att få vara hos Gud. Döden blir bara en dörr till det verkliga livet. Motsatsen till evigt liv är evig död. Något mellanting finns inte.

Fadern – är det yttersta ursprunget. Han har alltid funnit och kommer alltid att finnas[...] är personlig och ser på oss som sina barn

Förlåtelse – får vi när vi ber Jesus om det, förutsatt att vi ångrar oss och är villiga att förlåta dem som har gjort fel mot oss. Genom Jesus död på korset har vi fått försoningen för våra synder. Det innebär att om vi vill ta emot, får vi gratis förlåtelse när vi gör det som är fel.

Församling – de människor som samlas för att fira gudstjänst. I Bibeln används samma ord för kyrka och församling. I Svenska Kyrkan kan ordet också betyda ett visst distrikt.

Gemenskap – är mycket viktigt i den kristna tron[...] vi har rätt gemenskap med Gud[...] det handlar om att vi kristna hör ihop och därför ska ta hand om varandra.

Helig Ande – en person i treenigheten[...] finns i människan inre och gör Gud närvarande i oss[...] skapar tro i oss[...] finns alltid hos oss[...] leder oss hem till Gud[...] förvandlar oss att bli allt mer lika Gud.

Helvetet – är ingen trevlig plats[...] Om man säger nej till Gud kan inte Gud tvinga en, och då kommer man att komma till en tillvaro efter döden som är evigt skild från Gud.

Helig plats – [helig] betyder avskild och är en gudsgemenskap. Gud är avskild, dvs. vi kan inte fånga in honom i våra mänskliga termer. I ordboken i Bibel 2000 står; i såväl GT som NT är Gud allena helig[...] denna helighet ger Gud till sitt folk när han helgar det[...] därför

²⁷ Leandersson, Markus & Weichbrodt, Hans (2004). *Kyrk-svensk Ordbok*. Varberg: Argument Förlag AB

finns det heliga platser, heliga tider, heliga gåvor och heliga föremål[...] denna helighet överförs från Kristus till kyrkan som är ett heligt folk.

Himlen [himmelriket] – vid tidens slut ska alla människor som någonsin levat uppstå. De som har velat säga ja till Gud kommer då att få komma in i Guds eget himmelrike [...] Gud kommer själv att bo där med människorna och ingen kommer längre att lida eller vara ledsen.

Kristi kropp och blod – brödet och vinet i nattvarden²⁸

Kristen – är den som är döpt och i sitt hjärta tror och med sin mun bekänner att Jesus är Herre.

Kyrka – a. en byggnad för gudstjänster b. ett kristet samfund c. alla kristna i jorden och i himmelen.

Nattvard – ett av kyrkans kännetecken som har funnits sedan den kristna kyrkan uppkom. I brödet och vinet får vi del av Jesus själv.

Paradiset – är namnet på en plats dit Guds barn får komma när de dör[...] som ett härligt väntrum fram till [...] tidens slut. Paradiset är alltså inte samma plats som himmelriket.

Själ – människan inre och hennes personlighet

[Guds]Son – en beteckning på Jesus i NT[...] betyder att Jesus är Gud själv, på samma gång som han är människa.

Synd – när vi gör det som är fel och som skiljer oss från Gud[...] eftersom Gud är kärleksfull, helig och rättvis kan han inte förbli passiv inför synden[...] Gud väljer då att låta Jesus ta på sig straffet för våra synder. Genom Jesus död på korset har vi fått försoningen för våra synder. Det innebär att om vi vill ta emot, får vi gratis förlåtelse trots att vi gör det som är fel.

Treenighet - En kristen tanke är att Gud är treenig, dvs. Fadern, Sonen och den Helige Anden, ett väsen i tre personer.

Uppståndelse – livet har en fortsättning efter döden, men inte automatiskt. Vi dör verkligen, men Jesus väcker oss igen. Jesus själv var den förste som uppstod till evigt liv. Då visade han att han är starkare än döden.

Välsignelse – är den äldsta bönen i kyrkan[...] uttrycker en önskan.

²⁸ Medan de åt tog Jesus ett bröd, och efter att ha läst tackbönen bröt han det, gav åt lärjungarna och sade: ”tag och ät, detta är min kropp.” Och han tog en bägare, och efter att ha tackat Gud gav han det åt dem och sade: ”Drick av den alla. Detta är mitt blod, förbundsblodet som blir utgjutet för många till syndernas förlåtelse” (Matt 26-28). Ur Linden, Gunilla (2011). *Intro introduktion till kristen tro*. Stockholm: Verbum Förlag AB. s 33

Disposition

Uppsatsen har fyra huvuddelar indelade efter de teman som är betydelsefulla för att jag ska kunna besvara arbetets frågeställning.

I den första delen kommer vårt språk att undersökas; vårt språkbruk, ungdomars språk, allmän språk teori samt språket i kyrkan kommer att beskrivas.

Uppsatsens andra del innehåller en analys av vår samtid samt en kort presentation av postmodern teologi.

I uppsatsens tredje del behandlas James W Fowlers teori om människans trosutveckling.

Den fjärde delen innehåller det empiriska materialet, som består av enkätsvar och intervjuer, där ungdomarna får ta del av det "kyrkiska" språket och utveckla vad de olika orden betyder för dem själva.

Uppsatsen avslutas med en sammanfattning samt förslag om framtida forskning.

Vårt språk

Språkbruk

Språkförbistringar är en källa till oförståelse och utanförskap. Det är ett känt faktum när det gäller integration i samhället och den enskilda människans möjlighet att kunna följa med i de samtal och diskussioner som förs. Följaktligen kan språkbruket också bli ett hinder när det gäller att tala om existentiella frågor. Om vi inte förstår varandras uttryck och metaforer talar vi bara förbi varandra, och samtalet får inte den innebörd som önskas.

”En dialog förutsätter i själva verket, att man har delar av ett gemensamt språk, genom vilket man kan förstå vad den andre säger och talar om. Det fordrar nödvändigtvis inte helt sammanfallande verklighetsuppfattningar, men åtminstone delvis överlappande” skriver Kerstin von Brömssen i sin avhandling *Tolkningar, förhandlingar och tystnader*.²⁹

Även om ungdomarna, som är föremålet för min undersökning, inte använder samma språk som talas i Svenska kyrkan så behöver det inte betyda att de inte funderar över existentiella frågor eller delar samma syn som Svenska kyrkan har om Gud och skapelsen.

Allmän språkteori

”A highly developed language is probably the main reason why the human race has become so powerful”, skriver den finske sociologen Pertti Alasuutari.³⁰ Han menar att språket har en mångfasetterad roll för människans tillvaro eftersom språket både beskriver, reflekterar och konstruerar människans tillvaro.

Människan lär sig innebörden av nya ord genom hela livet. Om hon inte förstår, eller använder orden fel, rättas hon av andra människor. Det är genom samspelet som det gemensamma språket utvecklas, menar Alasuutari. Språket används för att människan ska kunna reflektera över tillvaron och bygger på de uttryck och ord som rutinmässigt används i den grupp man tillhör. Språkbruket blir samtidigt en barriär mellan de som tillhör en grupp och de som står utanför.³¹

Alasuutaris tes om att språkbruket fungerar både som inkluderande och exkluderande är intressant då det gäller ungdomars religiösa språk. De som tillhör samma gruppering, t.ex. Svenska kyrkan använder samma uttryck då de samtalar och diskuterar existentiella frågor.

²⁹ von Brömssen, Kerstin (2003). *Tolkningar, förhandlingar och tystnader: elevens tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*.

³⁰ Alasuutari, Pertti, (2004). *Social Theory & Human Reality*, London: SAGE Publications Ltd. s 53

³¹ Alasuutari, Pertti (2004). *Social Theory & Human Reality*. s 53 - 76

Genom att de tillhör samma sociala konstruktion utvecklar de också sitt språk gemensamt. För den som inte tillhör deras grupp kan uttrycken te sig obegripliga och därmed meningslösa.

För ungdomar är familjen, kompisar och skolan tre viktiga arenor som formar både språkbruk och ordförråd hos den enskilde och hos gruppen. Göran Larsson undersöker i sin bok *Virtuell Religion* förhållandet mellan Internet och religion. Internet ger dagens ungdomar oanade möjligheter att hitta diverse information också om det som rör det existentiella. Nätet fungerar som ersättning för samtal i kristna gemenskaper som Svenska kyrkan och/eller som ett komplement. Larsson lyfter fram att genom att studera ungdomarnas diskussioner om religion på Internet kan vi se hur de uttrycker sig.³² Utifrån Larssons diskussioner bör också Internet räknas som en källa till ungdomars ordförråd och uttryck.

Användandet av mångfalden av uttryck, från olika gemenskaper och organisationer, som ungdomarna själva inte behöver tillhöra, kan leda till att orden används på ett helt nytt sätt. Följaktligen kan det vara så att ungdomarna använder sig av en mängd olika uttryck och fraser som de egentligen inte känner till i sin ursprungliga mening för att reflektera över tillvaron. Det är då inte en orimlighet att det blir ett glapp mellan det språk som ungdomarna använder och som är betydelsefullt för dem och det språk som Svenska kyrkan använder.

Ludwig Wittgenstein menade att språket handlar om social interaktion, en växelverkan mellan människor där man genom samtalet visar att man förstår varandra, men också en process där man lär sig ordens betydelse och användning. Wittgenstein kallar det för språkspel. För att förstå ett annat språk måste man också känna till i vilket sammanhang det talade språket används.³³ Det kan bli problematiskt då ett ord rycks ur sitt sammanhang och innan det genom språkspelet fått sin förklaring i den nya miljön. Det kan också resultera i att man talar förbi varandra om man tror sig förstå vad den andre menar, eftersom vi gissar när vi inte förstår.

Vårt språk är ett sätt att skapa kontakt med varandra och till det krävs att människorna på något sätt interagerar med varandra. Både den som talar och den som lyssnar har olika bakgrunder och kunskaper vilket påverkar samtalet³⁴. Utan ett gemensamt språkbruk blir det inget samspel utan bara två parallella monologer. Det är därför viktigt att veta vem det är man

³² Larsson, Göran (2002). *Virtuell religion. Globalisering och Internet*. Lund: Studentlitteratur. s 108-109, 118-119

³³ Wittgenstein, Ludwig (1992). *Filosofiska undersökningar*. Stockholm: Thales. s 14, 27

³⁴ Andersson, Jan & Furberg, Mats (1984). *Språk och påverkan*. Stockholm; Thales. s 12-13

samtalar med, så att språkbruket blir så funktionellt som möjligt. Andersson & Furberg kallar det för adressatrelevans, det vi säger måste uppfattas som relevant för samtalspartnern.³⁵

Då språket är ett samspel mellan människor sker också både medvetna och omedvetna överenskommelser om ordens och uttryckens betydelser. Det resulterar i att ord har olika betydelse för olika människor och sammanslutningar. Ett exempel kan vara ordet himmel, som för de flesta innebär det som finns ovanför vår jord, med luft, moln, stjärnor, måne och sol och allt därtill. Om du talar med en kyrkvan kommer också ordet himmel att betyda det himmelrike där människorna en gång kommer att förenas med Gud. Samma ord, himmel, har alltså olika betydelse beroende på vilket sammanhang det används. För om ett språkspel, som leder till kontakt, ska uppkomma är det beroende av både samtalsparternas bakgrund och samtalslets sammanhang. Eftersom språket förändras och människan har en önskan av att bli förstådd är inte språkbruket statiskt, även om det ibland tar lång tid innan det förändras.

Anthony Giddens använder språket som ett exempel på en struktur som är sammanhållande för människor och som är en del av det gemensamma tolkningsschemat människorna i sammanslutningen har. Han har utvecklat detta i sin socialiseringsteori.³⁶

Språket i kyrkan

I evangelierna får vi en bild av Jesus som en man som går runt bland människorna, söker upp dem och samtalar med dem. Jesus framställs ha en förmåga att samtala med alla, lyssna och förklara. Genom att i evangelierna läsa beskrivningar om Jesus sätt att samtala påvisas att språket har varit viktigt ända från den kristna kyrkans uppkomst.

Vikten av att kyrkan använder samma språk som den man samtalar med eller undervisar är ingen ny tanke. Biskop Augustinus (354-430) skriver i sitt verk *De doctrina christianas* fjärde och sista bok om hur den kristne läraren bör uttrycka sig. Augustinus förutsätter att den manlige kristne läraren är kunnig inom såväl retorik och språk som Bibelns innehåll. Det viktiga för Augustinus är att talaren gör sig förstådd och använder sig av ett språkbruk som undanröjer alla tvivel och oklarheter. ”Vad tjänar ett korrekt språkbruk till om åhöraren inte förstår vad som sägs? Det är ju meningslöst att tala, om de vi vill meddela oss med inte förstår vad vi säger” skriver Augustinus.³⁷

Martin Luther (1483-1546) kämpade för att varje människa skulle nås av Guds ord på sitt eget språk. Det ledde till att Bibelns berättelser översattes till folkspråken och predikan fick en

³⁵ Andersson, Jan & Furberg, Mats (1984). *Språk och påverkan*. s 17

³⁶ Furseth, Inger & Repstad, Pål (2003). *Religionssociologi en introduktion*. Malmö: Liber. s 91

³⁷ Augustinus (2006). *Tolkning och retorik. De doctrina christiana*. Skellefteå; Artos & Norma bokförlag. s 152-153

framträdande roll i de lutherska kyrkorna. För Luther var det viktigt att människorna förstod vad prästen menade, att språket som användes var begripligt. Luther översatte själv hela Bibeln till tyska och skrev, som var brukligt, företal till samtliga bibelböcker. Språkbruket han använde är enkelt men för den skull inte mindre kraftfullt, utan skrivet så att läsaren verkligen skulle förstå innebörden av den åtföljande bibelboken.³⁸ Det finns flera teologer och författare som skrivit om predikan i Luthersk tradition. Margareta Brandby-Cöster framhåller i *Predikans tilltal* hur viktigt det var för Luther att ingen stängdes ute från få ta emot Guds ord. Genom att använda ett begripligt språk skapas sammanhang och broar byggs mellan människa och människa och mellan människa och Gud, skriver Brandby-Cöster. Syftet med ett språk är att det ska nå oss, att vi ska förstå vad som sägs.³⁹

Birgit Stolt har i sin bok *Hjärtats och glädjens teolog* studerat hur Luther betonade språkets betydelse för det kristna budskapet. Hon citerar Luther själv; ”Rösten är ordets själ”, vilket visar på hur högt Luther skattade talet och språket.⁴⁰ Hur man talar är viktigt för hur mottagaren hör och förstår. Det som var nytt hos Luther, jämfört med tidigare teologer som lärt ut retorik, är att han ser både hur viktigt engagemanget hos talaren är och hur viktigt det är att den som lyssnar förstår det språk som talas.⁴¹

För Augustinus och Luther är det genom predikan som den enskilda människan tar emot utläggningar om olika existentiella spörsmål, då i form av utläggningar av bibelordet. Det som är intressant för min undersökning är att de så tydligt markerar att predikanten ska använda ett språk som åhörarna förstår. Det är över tusen år mellan de två teologernas skrifter, men vikten av att använda rätt ord och uttryck framhålls av båda. Kyrkans medvetenhet om språket är ingalunda en nyhet, utan något som kyrkan arbetat med under hela sin existens. Att förstå varandra förutsätter att båda använder ett språk som båda förstår.

Även Svenska kyrkan är väl medveten om språkets möjligheter och begränsningar när det gäller religiösa upplevelser, men det är oftast i liturgiska sammanhang som det diskuteras. Christopher Meakin, präst i Svenska kyrkan, har med en artikel i 2003 års *Årsbok för Svensk Gudstjänstliv 78* som diskuterar sambandet mellan liturgi och språk.

³⁸ Luther, Martin (1999). *Detta löfte gäller alla företal till Bibeln*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag. s 8-10

³⁹ Gerle Elisabeth (2008). (red) *Luther som utmaning. Om frihet och ansvar*. Stockholm: Verbum förlag. s 70,80-81

⁴⁰ Stolt, Birgit (2004). *Hjärtats och glädjens teolog*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag. s 123

⁴¹ Stolt, Birgit (1994). *Martin Luther, människohjärtat och Bibeln*. Stockholm; Verbum. s 164

Meakin menar att en människa lever med många olika språk och att det är intressant att undersöka hur relationerna mellan dem ser ut.⁴² Liksom Alasuutari understryker han språkets exklusiva roll som förmedlare av vad den enskilda människan ser som meningsfullt i sin tillvaro. Meakin pekar på fem olika funktioner hos språket som ett verktyg för människan att kommunicera med andra människor.⁴³

Först den kognitiva funktionen som hjälper människan att strukturera, förstå och beskriva sin verklighet och den egna upplevelsen av den. Också våra religiösa upplevelser och existentiella funderingar uttrycks med vårt språk, även om det har en ”udda karaktär” som Meakin kallar det. Den andra funktionen är den informativa, som hjälper oss att förmedla vår verklighets uppfattning. Här är det avgörande att de som deltar i samtalet talar samma språk för att förmedlingen ska kunna ske. Den tredje funktionen är den expressiva, vilken visar sig när människan vill uttrycka sina upplevelser och känslor i t.ex. bön, lovsång eller med spontana rörelser som att klappa händerna eller falla på knä. Den fjärde funktionen kallas för den performativa och beskriver när uttalandet av vissa ord bildar en ny situation, en förändring sker, t.ex. som när dopformeln och instiftelseorden vid nattvarden uttalas. Till sist kohesionsfunktionen, som är språkets sammanhållande funktion, när språket används för att förstärka den sociala sammanhållningen. Det innebär att man har samma språk så att människorna har ett fungerande växelspel med språket.⁴⁴ För det här arbetet är det den kognitiva och den informativa funktionen som är intressant. De övriga tre rör i större utsträckning de liturgiska uttrycken i kyrkan, även om kohesionsfunktionen också är viktig för att känna sig hemma i ett sammanhang, om nu den enskilde ungdomen så önskar.⁴⁵

Meakins tes om språkets betydelse för människors kommunikation kan överföras till ungdomar och deras religiösa uttryckssätt. De behöver ett språk som de gör sig förstådda på, för att kunna känna samhörighet och förståelse för varandra, och för att kunna bemöta de existentiella frågor som vi människor brottas med genom livet.

Ungdomars språk

Ungdomar har ofta ett språkbruk som skiljer sig från de vuxnas. En av orsakerna kan vara att de vill identifiera sig med den grupp de tillhör och på så sätt visa sin tillhörighet. Med sitt språk signalerar ungdomarna nationalitet, geografisk härkomst, socialgrupp, kompis-

⁴² Meakin, Christopher (2003). Att bryta i gudstjänsten. Liturgin ur flerspråkigt perspektiv. Selander, Åke (red) *Svenskt gudstjänstliv. Liturgi och språk*. Skellefteå: Artos & Norma. s 111 ff.

⁴³ Meakins fem funktioner är hämtade från G B Cairds klassificering av hur vi använder vårt språk ur boken *The Language and Imagery of the Bible* (1980). London: Gerald Duckworth & Co Ltd.

⁴⁴ Meakin, Christopher (2003). Att bryta i gudstjänsten. s 112-115

⁴⁵ Meakin, Christopher (2003). Att bryta i gudstjänsten. s 130

gemenskap och intresse. Ytterligare en orsak är den mentala och intellektuella utvecklingen. En nittonåring har ett betydligt mer nyanserat språk och större vokabulär än vad en trettonåring har. De vuxna kan uppleva att ungdomarna inte kan tala ett korrekt språk, att de använder grammatiken fel och att de blandar olika språk. Faktum är det oftast är hos ungdomarna som de språkliga förändringarna märks, och som senare kommer att genomsyra resten av befolkningen.⁴⁶

När ungdomarna talar om existentiella frågor bär de med sig en stor samling ord och uttryck från olika sociala sammanhang och på så sätt kan de anses vara flerspråkiga. För ungdomarna sker övergången mellan olika språk utan hinder, de växlar mellan hur de talar med sina farföräldrar, sina kompisar och i skolan. Det gäller alla människor, inte bara ungdomar. Redan de små barnen vet att använda olika uttryck vid olika tillfällen. Ett barn i förskola kan använda bebisspråk hemma för att få tröst av mamma och pappa, medan det i förskolan inte alls uttrycker sig så. Eller som vuxen använder vi ett språk när vi talar med myndigheter och ett annat när vi umgås med goda vänner. Den flerspråkighet som Meakin talar om är, vill jag mena, en naturlig ingrediens i den mänskliga kommunikationen och ett sätt att skapa samspel i olika sammanhang.

När ungdomarna uttrycker sina existentiella funderingar hämtar de sina uttryck från flera olika språk. Den enskilde ungdomens ordförråd är i mycket unikt eftersom hon själv samlat ihop till det. Det spelar inte någon roll om det inte handlar om förmedling, utan bara den egna förståelsen av sina tankar och upplevelser, dvs. den kognitiva funktionen. Det som kan bli bekymmersamt är då hon vill diskutera med andra, som inte har samma språk, dvs. när språkets informativa funktion inte fungerar som den ska. Wittgenstein menar att med hjälp av språkspillet så rättar de språkliga förbistringarna ut sig med tiden, men till att börja med kan det leda till missförstånd. Ungdomarna fyller hela tiden på sitt ordförråd med nya ord, vilket också är helt naturligt för deras utveckling och identitet, och språket utvecklas. Augustinus och Luther har skrivit och undervisat om vikten av att predikan och undervisning skulle ske på ett begripligt språk som den vanliga människan förstod. Det samma gäller för Svenska kyrkan idag, både när det gäller predikan, undervisning och i samtal med människor. Och när det gäller unga människor är det extra viktigt.

Ordböcker med förklaringar till ord och uttryck om kristen tro

Förekomsten av nedanstående ordböcker är i sig ett bevis för att man i Svenska kyrkan ser ett behov av att vissa ord, uttryck och tankegångar behövs förklaras för dem som inte är vana vid

⁴⁶ http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/ungdomsspr%C3%A5k?i_h_word=ungdomar hämtat 2012-05-06

att tillhöra Svenska kyrkans sfär. Jag har valt dessa böcker eftersom jag sett att de finns tillgängliga i flera av Svenska kyrkans församlingshem och kyrkor för försäljning.

Verbum förlag⁴⁷ har tillsammans med Gunilla Lindén gett ut en liten bok som heter *Intro, introduktion till kristen tro*. Där förklaras flera ord och begrepp som är aktuella för min undersökning och är just en liten introduktion till vad kristen tro handlar om.⁴⁸

I den lilla skriften *Kyrk-Svensk ordbok* av Markus Leandersson och Hans Weichbrodt har 480 ord från ”kyrkiska” översatts till det som kallas vanlig svenska. Den är tänkt som en liten bok som man kan ha med sig i t.ex. gudstjänster eller andra sammanhang då man vill slå upp och få olika kyrkiska uttryck förklarade för sig. Ordboken innehåller flera av de ord som används i undersökningen.⁴⁹

Även kyrkans viktigaste bok Bibeln, som t.ex. *Bibel 2000* innehåller en ordbok där personer, händelser, orter, texter och begrepp ur Bibelns texter förklaras med hänvisning till var man kan finna dem.

⁴⁷ Verbum förlag AB är utgivare för teologisk litteratur. Ingår i Berling Media AB som ägs av Svenska kyrkan och Svenska Missionskyrkan. www.verbum.se hämtat 2012-04-20

⁴⁸ Lindén, Gunilla (2011). *Intro, introduktion till kristen tro*. Stockholm: Verbum Förlag AB

⁴⁹ Leandersson, Markus & Weichbrodt, Hans (2004). *Kyrk-svensk Ordbok*. Varberg: Argument Förlag AB

Vår samtid

Undersökningen om hur ungdomar talar om existentiella frågor handlar om hur det är just nu, i Sverige. Det är relevant att undersöka vilken omvärld de lever i eftersom synen på samhället är av betydelse för att förstå ungdomarnas existentiella funderingar. Genom att studera olika teorier vill jag komma närmare vad samhället betyder för ungdomarna och deras språk om existentiella frågor. Ungdomarnas tillvaro är i ständig förändring, både när det gäller omgivningen och de sammanslutningar de befinner sig i.

Mångkulturellt och pluralistiskt Sverige

Sverige idag är ett land som är mångkulturellt och pluralistiskt, där olika livsåskådningar finns sida vid sida. Svenska kyrkan är inte längre statskyrka, men 70 % av svenska befolkningen var medlemmar år 2010. (1993 då ungdomarna i undersökningen föddes var 87,3 % medlemmar.)⁵⁰

Mångfalden kan upplevas både lockande och skrämmande. Den kan tolkas som en fragmenterad blandkultur där allt blandas i en enda röra, eller som en vacker mosaik där olika miljöer existerar sida vid sida. För ungdomarna ter sig oftast inte förekomsten av flera olika kulturer och religioner som skrämmande eftersom de växt upp i ett samhälle präglad av olikheter. Vi lever i vår egen miljö, men det är ofrånkomligt att den inte påverkas av omgivningen.⁵¹

Det Sverige som möter de ungdomar som tar studenten våren 2012 ser annorlunda ut mot hur det var när deras föräldrar slutade gymnasiet. Genom att studera klasslistor och se på skolkort kan man snabbt konstatera att det idag finns flera olika kulturer, nationaliteter och religioner representerade i klasserna. Sen finns det ju skillnader som inte syns med ögat, skillnader som handlar om värderingar och livsåskådningar som inte har några yttre markörer. Det är svårt att argumentera emot att Sverige idag är mångkulturellt och pluralistiskt. Våra svenska kristna värderingar är trots allt en grundvärdering i det svenska samhället som vi jämför nya livsåskådningar med, medvetet och omedvetet, och majoriteten av Sveriges invånare kallar sig kristna. Vissa kristna tankemönster lever kvar och andra förkastas, och det är inte självklart att överta trossatser och dogmer i sin helhet. Den dualism som präglar kristendomen är inte längre självklar. Ett himmelrike behöver inte innebära att det finns ett helvete eller att evigt fördömande är motsatsen till evig frälsning.⁵²

⁵⁰ Statistik hämtad från www.svenskakyrkan.se hämtat 2012-05-01. Se bilaga 4.

⁵¹ Larsson, Rune (2009). *Samtal vid brunnar*. Lund: Arcus förlag. s 177

⁵² Furseth, Inger & Repstad, Pål (2003). *Religionssociologi en introduktion*. s 171

Det sekulära Sverige

Det är allmänt vedertaget att Sverige anses vara ett av de mest sekulära⁵³ länderna i världen. Det innebär att religionens betydelse för människan blir allt mindre, både för den enskilde och för samhället som helhet, menar vissa sociologer. Mångfalden av livsåskådningar kan i sig leda till sekularisering, då inget samfund är tillräckligt starkt för att kunna dominera, och på så sätt påverka staten, menar Peter L Berger. Då religionen inte har något med staten att göra blir det en privat angelägenhet.⁵⁴ Bryan Wilson framhåller att det först och främst handlar om att religionens roll i det offentliga sociala livet försvagas i ett sekulärt samhälle, men att det också har konsekvenser för den enskilda människan. Den traditionella religionen bygger på gemenskap, men det är inte helt lätt att förena gemenskapstanken med det sekulära samhället som är mer opersonligt och individuellt betingat. Det resulterar i att religionen blir en privatsak.⁵⁵

Det finns olika uppfattningar om vad sekulariseringen har för konsekvenser på den enskilda människans inställning till religion då det inte längre det finns någon självklar auktoritet. Några menar att just mångfalden av trosuppfattningar som finns i vår omvärld leder till att religionen blir allt mer obetydlig⁵⁶ och andra att det leder till ett ökat andligt intresse.⁵⁷ Men, det säger ingenting om hur religiösa ungdomarna är idag. De är kanske bara religiösa på ett nytt sätt. Det finns en poäng i att skilja mellan den sekularisering som finns i samhället i stort, och den roll religionen har för den enskilda människan.

Det postmoderna Sverige

Det som talar för att vi har ett postmodernt samhälle är att vi uppskattar nya värderingar mot tidigare. När det gäller existentiella frågor innebär det att traditionella religioner får ge vika för dem som har en öppnare hållning till andlighet. Det är inte främmande för människorna av idag att plocka ut olika symboler från olika sammanhang och myter. Människans religiösa intresse och existentiella funderingar har inget behov av att följa de traditionella religionernas dogmer. De dogmatiska hållningarna kan visserligen fortfarande ha betydelse när man talar om existentiella frågor, men det är långt ifrån ensamrådande eller accepterade i sin helhet.⁵⁸

Kjell Kallenberg och Gerry Larsson skriver i sin bok *Människa och hälsa, livsåskådning och personlighet* att i det postmoderna samhället sker en förskjutning, från det gemensamma till

⁵³ sekulär är motsats till kyrklig eller andlig www.ne.se hämtat 2012-05-01

⁵⁴ Furseth, Inger & Repstad, Pål (2003). *Religionssociologi en introduktion*. s 120-121

⁵⁵ Furseth, Inger & Repstad, Pål (2003). *Religionssociologi en introduktion*. s 111-113

⁵⁶ Furseth, Inger & Repstad, Pål (2003). *Religionssociologi en introduktion*. s 120

⁵⁷ Furseth, Inger & Repstad, Pål (2003). *Religionssociologi en introduktion*. s 105

⁵⁸ Furseth, Inger & Repstad, Pål (2003). *Religionssociologi en introduktion*. s 104-107, 171

det individuella, från institutioner till privat. Det präglar i sin tur också hållningen till den egna livsåskådningen som ofta benämns som personlig och privat. I mångfalden av livsåskådningar som är en del av det postmoderna samhället väljer många att kalla sig andliga istället för religiösa.⁵⁹

Ungdomarna befinner sig i en mångkulturell och sekulär kultur där modernismens tro på de absoluta sanningarna är förbi. Det anses inte en längre självklart att det finns en enda sanning som är den rätta. Det får också konsekvenser för vår forna statskyrka. Svenska kyrkans självklara roll som företrädare och normgivande för de svenska medborgarnas trosuppfattning finns inte längre. Det har naturligtvis satt sin prägel på hur också ungdomarna tänker och uttrycker sig kring existentiella frågor. Skolkamrater och grannar finns av olika nationaliteter och religionstillhörigheter. Dop och konfirmation är inte längre en självklarhet för ungdomarna, inte heller att gå i kyrkan för att fira gudstjänst eller ens för att få diskutera existentiella frågor.

Postmodern teologi

Varje människa är beroende av sitt sammanhang och är en också en produkt av det. Under förra århundradets första hälft var Svenska kyrkan en del av människans vardag betydligt mer än idag. Den postmoderna teologin strävar efter att få en förankring i människornas konkreta sammanhang, i människornas livsrum. Det primära blir hur kyrkan och dess teologi förhåller sig till samhället i stort. Det är i och för sig inga nya tankar, utan fanns redan hos Augustinus i början av 400-talet då han skrev *Om Guds stad*. Kyrkans postmoderna teologi är bara en bland flera tolkare av existentiella frågor i vår tid, och accepterar att det är så. Kyrkan vill vara en del av samhället och det samtal som pågår där, och vill stanna där. Det ställer krav på att de klassiska teologiska formuleringarna synas och kanske måste omformuleras, och t.o.m. upptäcks dolda och glömda delar av den kristna teologin.⁶⁰

Ungdomars verklighet

Människan är en social varelse, som är beroende av andra, och som vill ha relationer med andra människor. Anthony Giddens menar att människan visserligen skapar samhället hon lever i, men samhället hon skapat begränsar henne på samma gång. Idag har vi möjlighet att skaffa oss information som inte var möjlig tidigare, men som den moderna tekniken möjliggjort. Med den nya kunskapen kommer möjligheten att förändra sin omgivning och sitt

⁵⁹ Kallenberg, Kjell & Larsson, Gerry (2000). *Människans hälsa, livsåskådning och personlighet*. Stockholm: Bokförlaget Natur och kultur. s 15-16

⁶⁰ Sigurdson, Ola & Svenungsson, Jayne (2006). *En gåtfull spegelbild. Introduktion till postmodern teologi*. Sigurdson, Ola & Svenungsson, Jayne (red). *Postmodern teologi. En introduktion*. Stockholm; Verbum. s 7 ff.

liv. Dagens ungdomar kan därför välja sin identitet. En valfrihet som också innebär att hon måste ta ansvar för sina val. För Giddens passar inte de traditionella religionerna in i de livsvillkor nutidens människor har. Både traditionerna och religionerna försvagas, och med det deras moraliska inflytande. Det leder till, menar Giddens, en osäkerhet som i sin tur kan öka människans intresse för existentiella frågor. Hans fortsatta argumenterade är intressant för undersökningen. Vid vad Giddens kallar för ”ödesdiga ögonblick” i människans liv, som t.ex. vid dödsfall och barns födelse, blommar människans andliga intresse upp, de existentiella frågorna bli med ens påtagliga. Det behöver inte innebära att det är de traditionella religionerna som möter de frågorna utan det kan vara helt nya former av religiösa uttryck.⁶¹ Mia Lövheim skriver i studien *Religion som resurs* att ungdomarna ser sig själva som tillhörande en viss religion, men det handlar om kulturell och nationell identitet mer än om trostillhörighet.⁶²

Ungdomarna lever i ett samhälle som överöses med information från tv, Internet, musik, tidningar, böcker och från sina studier. De har ett smörgåsbord att plocka av också när det gäller religion och livsåskådning. Till följd av Svenska kyrkans marginaliserade roll är det inte de som längre har tolkningsföreträde i dessa frågor. James Beckfors stödjer idén om att ungdomarna plockar ihop sin egen existentiella plattform, då han menar att det att lägga samman olika symboler från olika sammanhang är typiskt för vår postmoderna tid.⁶³

Det förs diskussioner om huruvida vi befinner oss i en senmodern tid, som Anthony Giddens hävdar, eller i en postmodern tid som Beckfors framhåller. Det som de flesta är överens om är att modernitetens värderingar inte längre håller med dess tro på ständiga vetenskapliga framsteg och ifrågasättande av rådande traditioner. Zygmunt Bauman driver en tes att vi befinner oss mitt i mellan det moderna och det postmoderna, ett tillstånd som också kallas den flytande postmoderniteten.⁶⁴

Mångkulturellt, pluralistiskt och sekulärt behöver inte innebära avsaknad av religion hos den enskilda människan. Det kan medföra att den traditionella religionen, som i det här fallet Svenska kyrkan, försvagas, men hos den enskilde ungdomen kan religionen upplevas som högst väsentlig. Via olika media har dagens ungdom mer kunskap om omvärlden än vad tidigare generationer hade. Likaså kommer ungdomarna i kontakt med andra kulturer och

⁶¹ Furseth, Inger & Repstad, Pål (2003). *Religionssociologi en introduktion*. s 91-93

⁶² Lövheim, Mia (2012). Ungas religiositet: tidigare forskning och nya frågor. Bromander, Jonas & Lövheim (red) *Religion som resurs? Existentiella frågor och värderingar i unga svenskars liv*. Skellefteå: Atros & Norma bokförlag. s 104

⁶³ Furseth, Inger & Repstad, Pål (2003). *Religionssociologi en introduktion*. s 106

⁶⁴ Furseth, Inger & Repstad, Pål (2003). *Religionssociologi en introduktion*. s 94

religioner på ett helt annat sätt än förr. Ungdomar har nog genom alla tider varit angelägna om att bryta sig loss och skapa egna sammanhang. I en postmodern tid, då det individuella och personliga värderas högt, kan samtiden vara en stark drivkraft för förnyelse, också av det egna forrådet av förhållningssättet till existentiella frågor.

Svenska kyrkans postmoderna hållning, att möta den enskilda där hon är, och föra samtal om existentiella frågor kan visa sig vara mycket framgångsrikt i mötet med ungdomar. Det kräver också Svenska kyrkan inte känner det som ett hot mot den egna kyrkan utan som en möjlighet till öppenhet, förnyelse och vitalitet.

Människans trosutveckling

En ung människa påverkas av både yttre och inre faktorer. De inre faktorerna är bl.a. deras utveckling på ett mental, emotionellt och psykologiskt plan. Dessa inre faktorer, i sin tur, påverkar hur de tänker och uttrycker sig om existentiella frågor. Inom religionspedagogiken har man använt sig av olika modeller för trosutveckling för att kunna möta den enskilda människan där hon befinner sig.

Stages of Faith

James W Fowler har i *Stages of Faith* presenterat en teori om en trosutveckling som sker i sju steg. Göran Bergstrand har skrivit en bok om Fowlers forskning som heter *Från Naivitet till Naivitet*. Båda böckerna är av intresse eftersom de påvisar på vilket stadium de ungdomar som ingår i undersökningen kan antas befinna sig.

Fowler menar att människan utvecklas genom hela livet där varje steg i utvecklingen är ett sätt att uppnå balans. Det finns inte någon värdering av de olika stadierna, de är bara till för att öka vår förståelse för dem vi möter i samtal, betonar Fowler.

Först den grundläggande tron som börjar redan i moderlivet och sträcker sig fram tills barnet börjar använda ord. Här är det tilliten, modet, hoppet och kärleken som lägger grunden för barnets framtida tro. Det andra stadiet är den intuitiva projektiva tron som inträffar då barnet lärt sig gå, springa och har börjat tala. Barnet kan nu forma sina tankar med ord, men utgår bara från sig själv och har inget perspektiv på verkligheten än den hon själv har. Barnet kan inte heller skilja på fantasi och verklighet. Det här stadiet lämnar de flesta bakom sig. Det tredje stadiet är den mytiska bokstavliga tron som inträffat då barnet kommer i sjuårsåldern och hänger samman med barnets nyvaknade intresse för verklighetens beskaffenhet. Barnet kan nu skilja på verklighet och fantasi, förstår orsak och verkan och förstår att det finns andra perspektiv än det egna. Här är det familjens traditioner och dess berättelser som blir fundamentet för barnets tro. Gud ses som en förälder som står för rättvisa. De flesta lämnar detta stadium i tonåren. Det fjärde stadiet är den förenklade konventionella tron som oftast infaller under tonåren. Nu upptäcks nya perspektiv av tillvaron, och ungdomen kan också se sig själv med andras ögon och blir samtidigt självmedveten. I de existentiella funderingarna som uppkommer finns ett behov av att dela tankar och känslor med andra. Det abstrakta tänkandet utvecklas och Guds bilden förändras så att Gud blir omöjlig att utforska tillfullo. Gud å andra sidan känner varje människa i hennes innersta. Ungdomarna skaffar sig nya auktoriteter utanför familjen och grupp tillhörigheten blir viktig. Symboler blir viktiga. Många människor stannar kvar i detta stadium. Det femte stadiet, som är det svåraste att kliva över i,

är egna genomtänkta tron. Här ifrågasätts gruppens trosauktoret och den egna tron prövas. Man skiljer nu mellan symbolen och vad den symboliserar. Det sker en form av avmytologiserande av tron, som kan vara både smärtsam och utvecklande. Här granskas både ideologierna och den egna identiteten kritiskt. Det sjätte stadiet är den sammanbindande tron. Den som befinner sig här inser att verkligheten är komplicerad och består av motsatser som inte är förenliga och man försöker lägga samman de olika aspekterna till en verklighet. Gud är både transcendent och immanent och låter sig inte förklaras och beskrivas. Det sjunde och sista stadiet är den allomfattande totala tron. Det är få som kommer hit, men Fowler lyfter fram Gandhi, Martin Luther King och Dag Hammarskjöld. Tron är en helhet som innefattar allt och alla, man ser sig själva som en del av skapelsen som man kämpar för. Verkligheten är så mycket mer än livet på jorden och man verkar för alla människor ska bli ett. Man önskar skapa befrielse och försoning i världen.⁶⁵

För undersökning är den fjärde fasen som oftast inträffar under tonåren aktuell. Den femte fasen, där den egna tron utsätts för kritik kan också vara aktuell, men det är ingen självklarhet att man går över från fas fyra till fem. Ungdomarna som befinner sig stadiet av den förenklade konventionella tron har många existentiella funderingar, som de gärna delar med varandra. Gud kan här ge trygghet då Gud upplevs som en kraft som känner och vet det som rör sig innerst i människan vilket också fördjupar den egna tron.

⁶⁵ Bergstrand, Göran (1990). *Från naivitet till naivitet*. Stockholm: Verbum. s 12 - 45

Hur tolkade ungdomarna ”kyrkiska”?

Den enkätundersökning och de intervjuer jag genomfört bland ungdomarna födda 1993 och som går på tredje och sista året på Samhällsvetenskaplig linje är primärkällor. Det material ur undersökningarna och intervjuerna som är intressant för undersökningen och som visar tydliga tendenser för hur ungdomarna förstod Svenska kyrkans språk redovisas i detta kapitel.

Enkätundersökningen

Tanken var att skilja ut hur tjejer och killar svarade, men genom de båda skolornas profileringar, där Fryshusets var skate och därför hade en majoritet av killar i klassen och John Bauergymnasiets var turism där majoriteten i stället var tjejer, medförde att skillnaderna skulle bli mellan de båda skolorna istället för mellan könen.

En skillnad mellan skolorna som är intressant för arbetet är att i Lunds klasser fanns ingen som kallade sig muslim, medan det i Stockholm var 16 % som kallade sig muslimer.

De första frågorna i enkäten syftade till att besvara om ungdomarna över huvud taget hade haft möjlighet att komma i kontakt med Svenska kyrkan och dess språk. Det framkom att majoriteten av ungdomarna varit i kyrkan 5 – 10 gånger, och nästan var tionde gick regelbundet i någon kyrka. Resultatet var entydigt då jag jämförde eleverna från Stockholm och Lund. Det spelade alltså ingen roll var man bodde i det här fallet. Vid sammanställningen framgick att antalet som var konfirmerade skiljde det mellan skolorna i Lund och Stockholm. Det står i målen för Svenska kyrkans konfirmandarbete att konfirmanden ska erbjudas kunskap om kristen tro och få erfarenhet av gemenskapen i församlingen.⁶⁶ Det innebär att de un mka kyrkans ord och uttryck. I Lund var det 66 % av ungdomarna som konfirmerat sig, i Stockholm var det 8 %. Slås det ut över alla ungdomarna i undersökningen blir siffran att 37 % av ungdomarna var konfirmerade i Svenska kyrkan. Statistiken för SvK visar att 34,2 % av landets 15-åringar konfirmerade sig 2008 så resultaten stämmer väl överens⁶⁷.

Sammanställningen över vad ungdomarna gjort när de var i kyrkan visade att majoriteten, åtta av tio, uppgav att de varit i kyrkan på studiebesök och fyra av tio hade varit på söndagsgudstjänst. Hälften av dem har varit i kyrkan vid olika förrättningar. Slutsatsen är att de ungdomar som deltagit i studien kommit i kontakt med Svenska kyrkan vid flera tillfällen. Det var oväntat eftersom de flesta teorier om vårt samhälle pekar på precis tvärt om, att de är få som konfirmeras och går i kyrkan vid olika gudstjänster.

⁶⁶ Svenska kyrkan och Verbum (2008). *Riktlinjer för svenska kyrkans konfirmandarbete*. Stockholm: Verbum förlag. s 17

⁶⁷ Kyrkan i siffror, www.svenskakyrkan.se. Se bilaga 3

Många av ungdomarna har mött Svenska kyrkan och hennes språkbruk vid de ceremonier som hörde samman med vad Giddens kallar för ödesdiga ögonblick, dvs. vid bröllop, dop och begravningar. Vid de tillfällena, som tangerar det mest existentiella i människan liv, är det naturligt att man är öppen för att ta emot det budskap man hör. Därför har ungdomarna kommit i kontakt med uttryck som rör livets gränser, och som så ofta talas om av kyrkans företrädare, även om de inte deltagit i någon konfirmandundervisning

Tidigare forskning och utvärderingar av skolans undervisning visar att ungdomar är nyfikna på att få veta mer om existentiella frågor. I enkätmaterial framgick att åtta av tio hade sett tv-program om livsåskådning och över hälften hade besökt Internetsidor med liknande innehåll. Lövheim menar i *Sökare i Cyberspace* att Internet är en viktigt arena för information och diskussioner om existentiella frågor. Det stämmer med undersökningens resultat, men den visar också att de flesta mött Svenska kyrkans tro på olika sätt. Ungdomarna som svarat på enkäten hade haft möjlighet att både via Svenska Kyrkan och via media ta del av olika uttryck från olika sammanhang. De bör alltså inte vara främmande för olika ord och uttryck som berör existentiella frågor och de kommer från flera olika håll, inte bara Svenska kyrkan. Ungdomarna i undersökningen verkar ha haft Internet som ett komplement till Svenska kyrkan och skolans undervisning⁶⁸. Det kan vara en förklaring till att de känner igen många av orden i undersökningen.

I frågan om hur de ställde sig till olika kristna uttryck visade det sig att mer än var tredje ungdom ansåg att Gud kan förlåta allt, men bara var femte ansåg att det är på grund av att Jesus dog och uppstod från döden som vi får förlåtelse och evigt liv. 42 % ansåg att Gud är god och 29 % att Djävulen är ond. Sambandet mellan Jesu handlande och förlåtelse samt ett evigt liv var inte alls självklar för ungdomarna. Att tro på en god Gud behövde inte förutsätta en tro på en ond Djävul. Det visar att ungdomarna inte tagit till sig Svenska kyrkans innebörd av de olika uttrycken och deras relation till varandra. Ytterligare en kristen dualism, förutom Gud och Djävulen och den mellan ont och gott, som inte heller självklar hos ungdomarna som svarat på enkäten, var mellan Himlen och Helvetet. 45 % trodde att Himlen/Paradiset fanns, men endast 24 % trodde att det fanns ett Helvete. Enligt den postmoderna teorin känner människan idag inte något tvång att ta över de traditionella religionernas dogmer och föreställningar. Det känns igen i ungdomarna i undersökningen förhåller sig till t.ex. olika dualismer och Jesu frälsningsverk som är viktiga för Svenska kyrkan. Det finns ett glapp

⁶⁸ När det gäller undersökningen i sin helhet. Vid studie av ungdomarna indelade i olika grupper utifrån vad de väljer att kalla sig själva ser det annorlunda ut bland de muslimska ungdomarna. Se rubriken *De muslimska ungdomarna*.

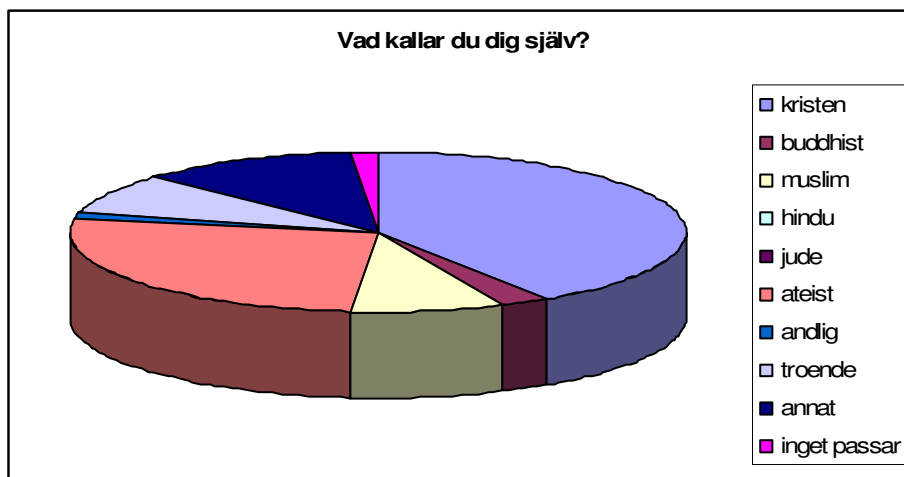
mellan Svenska kyrkans språk och ungdomarna, och när det gäller de här orden, som är viktiga för den kristna kyrkan, ser jag en brist i kohesionsfunktionen hos ”kyrkiskan”.

I enkäten fick de möjlighet att utveckla vad orden Himlen/Paradiset, Helvetet samt helig plats betyder för dem. Två uttryckte att Himlen/Paradiset var en plats man kom till om man förtjänade det, men majoriteten menade att alla kommer dit då man dör. ”Jag tror att man hamnar i Paradiset när man dör och har det bra där, är utan problem” skrev en ungdom. Det sammanfattar egentligen vad de flesta uttryckte. När det handlade om Helvetet framgick det att de ansåg att det var en ond plats. En ungdom skrev att det var ett ställe man inte ville vara på. Ungdomarna gav flera förslag på heliga platser som t.ex. Mekka, kyrkor, där helgon visat sig, där Jesus föddes och kyrkogårdar. De flesta menade att det som var heliga platser också var historiska verkliga platser. Det fanns också svar som handlade mer om känslor och upplevelser. ”En plats som är så god att den är speciell. Det finns goda krafter där”, skrev en elev. ”Där jag finner lycka och sinnesfrid” uttryckte en annan. ”En plats där man hedrar Gud och tar kontakt med den gud man tror på”, är ett svar. ”Heliga platser har människan skapat, det är ingen övermakt som bestämt dem”, slår en elev fast. ”Det är upp till var och en vad som är heligt för en själ”, är också en uppfattning som finns. Himlen, Helvetet och heliga platser hade många olika innebörder för ungdomarna. Det kan vara ett uttryck för att det som Beckfors menar är typiskt för postmoderniteten, de plockar ihop sin egna existentiella plattform.

Ungdomarna fick i enkäten förhålla sig till olika uttryck och påståenden som Svenska kyrkan pratar om. Då framgick att var fjärde ansåg att Gud är större än allt och finns och är delaktig i världen. På frågan om de trodde att de kunde få hjälp av en högre kraft om de bad om det svarade 26 % att de trodde det och 24 % av ungdomarna upplevde att de fått hjälp då de bätt om det. Tanken på att be och få bönesvar var inte främmande för cirka ¼ av dem. Ordet bön var också det som flest, 88 %, kände till, och 51 % ordet bönesvar. Ungefär var tredje ungdom trodde att Jesus är Guds son, men bara var fjärde trodde på treenigheten. Av de ”kyrkiska” orden ungdomarna fått kryssa i om de kände till dem kom Fadern och Sonen i den grupp som över 70 % av ungdomarna kände till, medan Treenigheten var det bara 36 % som kände till. Det fanns ingen fråga om vad de trodde om den Helige Ande, eller om de kände till ordet, och så här i efterhand ser jag att det är en brist i min enkät.

Trostillhörighet bland ungdomarna i undersökningen

Eftersom Sverige idag är mångkulturellt och pluralistiskt samt att Giddens skriver att dagens ungdomar själva väljer sin identitet, är det intressant för min undersökning att få reda på vad ungdomarna kallade sig själva.

Som det framgår av cirkeldiagrammet ser sig majoriteten som kristna. Näst störst var de som kallade sig ateister, och den tredje största gruppen var de som tillhörde något annat än de konfessioner jag föreslagit. På fjärde plats kom de som tillhörde en annan konfession (buddhist + muslim). I procent blir fördelningen: 41 % kristna, 26 % ateister, 12 % annat än de konfessioner jag föreslagit, 8 % muslimer, 8 % troende utan någon konfessionstillhörighet, 3 % buddhister och slutligen 1 % var för de som kallade sig andliga och en 1 % som inte tyckte att något av mina förslag passade in på sig. Det motsvarar den mosaik som Larsson beskriver vår kulturella mångfald som. Att en majoritet kallar sig kristna är inte heller förvånande. Däremot väcker det en fundering över vad de menar med att de kallar sig kristna. I gruppen kristna ingick de som bara kallade sig kristna, vilket var de flesta, men det fanns ett fåtal som kallade sig kristna samt troende (4 % av alla ungdomarna i undersökningen), kristen samt ateist (3 %) och kristen samt annat(1 %). Lövheim beskriver det som att innebörden av att kalla sig kristen är mer en fråga om kulturell och nationell tillhörighet än trostillhörighet, och det överrensstämmer med vad ungdomarna i undersökningen sagt.

Enkät svar hos de olika trostillhörigheterna

För att närmare kunna analysera hur väl ungdomarna förstod Svenska kyrkans språk och uttryck, och för att kunna se olikheter dem i mellan, delades resultaten från enkäten efter vad de valde att kalla sig själva; kristna, ateister, muslimer och troende.

	Kristna	Muslimer	Troende	Ateister
Vad händer efter döden?	Majoriteten tror att det blev något mer efter döden.	Den som levtt gott kommer till himlen.	Två av tio tror på ett himmelrike.	Tror varken på himmel eller på helvetet.
Gudsbilden	En god och förlåtande Gud.	En god och förlåtande Gud	En god och förlåtande Gud	Tror inte på Gud.
Djävulen	En tredjedel tror att Djävulen är ond	En tredjedel tror att Djävulen är ond	Två tredjedelar tror att Djävulen är ond	Tror inte på djävulen
Dualism ont/gott	Nej	Ja	Ja	Nej
Heliga platser	Både historisk och andlig plats	Mekka	Hälften tror att det finns heliga platser	Något människan skapat.
Har människan någon själ?	Ja	Ja	Ja	Två av tio svarar ja.
Kyrkobesök	Majoriteten har varit på söndagsgtj och förrättningar. Över hälften på studiebesök	Inga kyrkobesök	Två tredjedelar har varit på söndagsgtj. Hälften har varit på olika förrättningar och studiebesök	Över hälften har varit på olika förrättningar. Majoriteten har varit på studiebesök.
Internet	Fyra av tio	Samtliga	Hälften	7 av tio

De kristna ungdomarna

För den kristna kyrkan är tron på uppståndelsen central och 2/3 av de kristna ungdomarna trodde på att det skulle bli något mer efter döden medan en 1/5 svarade att de inte visste. Här fanns en likstämmighet mellan ungdomarna och Svenska kyrkan.

Majoriteten trodde att man kom till Himlen efter döden. Det beskriver ungdomarna som en plats som är bättre än jorden, där det är frid och där man inte längre behöver oro sig för sjukdom och död, i Himlen möter man de som dött. Ingen av ungdomarna beskriver det som en tillvaro tillsammans med Gud. En beskriver Himlen som "Världens chillaste plats".

Precis som i enkäten i helhet var det färre som trodde att det fanns ett Helvete, 28 % trodde det men hela 38 % trodde inte på att det fanns. Dualismen mellan Himmel och Helvete finns inte hos de kristna ungdomarna. Det fanns inte någon dualistiskt syn på Gud och Djävulen heller. 59 % ansåg att Gud var god, men färre, 31 %, ansåg att Djävulen var ond.

Det som var tydligt var att över hälften, 55 %, trodde att Gud kan förlåta allt. Så Gud i de kristnas ögon är en god och förlåtande Gud.

55 % sa sig tro på heliga platser. Det beskrevs som kyrkobyggnaden, tempel, kyrkogårdar eller där ett helgon visat sig. En beskrev det som en plats där man kan hedra och ta kontakt med Gud, men också beskrivningen av en plats där man känner ”något andligt”.

Det var gemensamt för alla som kallade sig kristna att samtliga menade att människor har en själ.

Som väntat har de flesta, över 70 %, i den här gruppen varit på söndagsgudstjänster, dop, konfirmation, bröllop och begravning. Över hälften hade också varit på studiebesök i kyrkan.

De här ungdomarna har både kommit i kontakt med Svenska kyrkans språk och andra uttryck.

38 % hade via Internet sökt information om existentiella frågor.

De muslimska ungdomarna

Ungdomarna i den här gruppen trodde både på Himlen och på Helvetet. Här fanns en traditionell dualism mellan ont och gott som saknades både hos de kristna ungdomarna och hos ateisterna. Två tankar om himlen var; ”Goda gärningar är vägen till himlen” och ”Det beror på hur jag lever”.

80 % trodde på en Gud som hjälper människorna och en Djävul som skadar och båda är delaktiga i världen. De trodde på en förlåtande Gud, och hälften trodde att Gud hörde när de bad. De höll inte med om något av de påståendena som var typiskt kristna, vilket inte var väntat heller.

80 % menade att det fanns en helig plats och det var Mekka.

Även i den här gruppen, precis som hos de kristna, trodde samtliga att människan har en själ. Alla i den här gruppen hade via Internet läst om existentiella frågor, 80 % hade sett på tv-program med existentiellt innehåll och 40 % hade också hört på liknande radioprogram. Eftersom jag inte vet hur ofta de besöker moskéer kan jag inte jämföra medierna med kunskap därifrån, och jag inte dra några slutsatser i den här gruppen om Larsson teori och komplement eller substitut för religiös gemenskap.

De troende ungdomarna

17 % trodde att det fanns en Himmel och lika många trodde på Helvetet. I den här gruppen fick jag också ett svar att Helvetet är livet här på jorden. ”Himlen är en plats man kommer till om man förtjänar det”, svarade en ungdom.

2/3 av de troende ungdomarna trodde på en Gud som hjälper människorna och en Djävul som vill skada. Här hittar vi också en dualism mellan ont och gott. Hälften av ungdomarna trodde att Gud kan förlåta allt.

Hälften i den här gruppen trodde att det fanns heliga platser, den andra hälften svarade att de inte visste.

Även i den här gruppen trodde alla att människan har en själ.

2/3 av de troende hade varit på söndagsgudstjänst, och hälften hade varit på dop, bröllop och begravning i Svenska kyrkan. Hälften hade också varit i kyrkan på studiebesök. Även om de inte preciserat vilken tro de har så är visar enkätsvaren på att de går på Svenska kyrkans gudstjänster.

Hälften av gruppen hade läst om existentiella frågor på Internet, men majoriteten 83 % hade sett på tv-program med existentiellt innehåll. Det här var den enda grupp där tv kom före Internet.

De ateistiska ungdomarna

Det var ingen av ungdomarna i den här gruppen som trodde att det fanns en Himmel, även om 43 % svarade att de inte visste. Det var inte heller någon som trodde på ett Helvete, förutom en. Den eleven svarade att Helvetet var skolan. Endera var det ett ironiskt svar, eller så kan det betyda att han eller hon ansåg att helvetet var en plats på jorden. Eftersom det var ett enkätsvar kunde jag inte fördjupa mig mer i det, och lämnar därför frågan öppen.

Hela gruppen var enig om att det varken finns någon Gud som kan hjälpa människan eller någon Djävul som kan skada människan. De trodde inte heller att man kunde be Gud om hjälp.

Av ateisterna var det en knapp tredjedel som menade att det fanns heliga platser. De kommenterade att det inte rörde sig om platser som någon gud uttalat, utan att det var något som människan själv skapade. Det som var förvånande var att 10 % ändå svarade att där Jesus föddes var en helig plats.

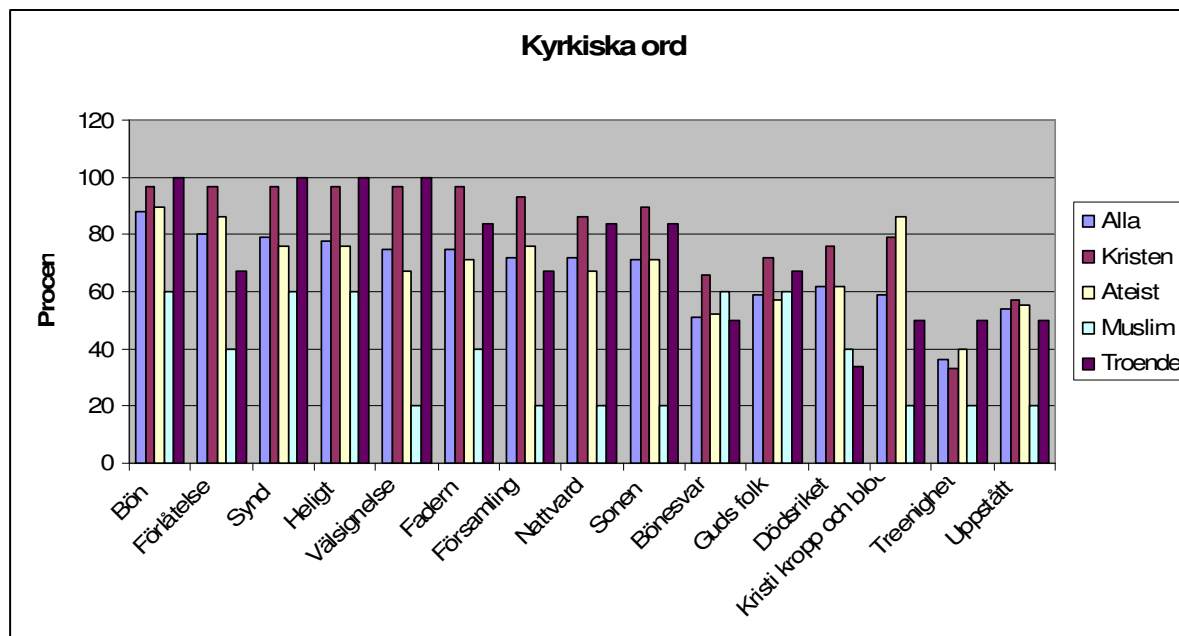
24 procent trodde att människan har en själ medan 14 % inte trodde det. Övriga ungdomar svarade att de inte visste

Det var bara 10 % av den här gruppen som varit i kyrkan på någon söndagsgudstjänst. Däremot var det över hälften som varit på dop, konfirmation, bröllop och begravning. De flesta, 71 %, hade varit i kyrkan i samband med studiebesök.

I den här gruppen var det betydligt större andel, 67 %, som sökt information om existentiella frågor på Internet. För dessa ungdomar kan det handla om att nätet är ett substitut för samtal som sker i religiösa gemenskaper som Larsson diskuterar i *Virtuell Religion*. Det var också en stor andel som både via TV och via radio tog del av existentiella programmen.

De "kyrkiska" orden

Nedan redovisas femton ord som är vanligt förekommande i Svenska kyrkan, som har viktiga teologiska innebörder, och hur ungdomarna förstår dem. Resultatet redovisas både per grupp (enligt tidigare indelning på kristna, ateister, muslimer och troende) och bland alla totalt.

Tabellen ovan visar att de kristna ungdomarna har större kunskap om de redovisade orden än vad ungdomarna totalt har. Det gäller samtliga ord förutom ett, treenigheten. Det är förvånande eftersom den kristne treenige Guden är central, och utmärkande, för kristendomen. Det var fler av ateisterna som kände till treenigheten än av de kristna. Kan det bero på att de läst mer om den kristna tron på Internet eller att de helt enkelt snappat upp mer då de varit på studiebesök och olika förrättningar i kyrkan? Tyvärr framgår inte det av materialet. Tabellens siffror visar på att Svenska kyrkan missat i kommunikationen med de kristna ungdomarna när det gäller just treenigheten.

Bland de femton orden är det bönesvar, treenighet och uppstått som det finns minst kunskap om.

Genom att jämföra orden nattvard samt Kristi kropp och blod framgår att det inte finns ett självklart samband mellan dem. I Svenska kyrkan ser man brödet och vinet, som man tar emot och äter vid nattvarden, som Kristi kropp och blod. Det var fler som kände till ordet nattvard än de som kände till uttrycket Kristi kropp och blod. Förutom hos ateisterna där det var tvärtom.

I den kristna gruppen var det bön, förlåtelse, synd, heligt, välsignelse och Fadern som var de ord som var mest välkända. 97 % av dem kände igen dem. Treenighet var de som minst antal av dem kände igen, bara 33 %.

Bland ateisterna var det ordet bön som flest kände igen, 90 %. Sedan följde förlåtelse och Kristi kropp och blod som 86 % kände igen. De som benämnde sig som ateister hade större kunskap om orden bön, förlåtelse, församling, bönesvar, Kristi kropp och blod, treenighet och uppstått än den stora gruppen. En tanke kan vara att de som tagit ställning emot det kristna verkligen har funderat över vad de inte tror på.

Lövheim talar om kulturellt kristna, så en möjlig slutsats av enkätsvaren kan vara att de som kallar sig kristna inte har så stor kunskap om vad Svenska kyrkan egentligen menar med de ord och uttryck som används. De är bara kristna för att de bor i Sverige.

Bland muslimerna var det fem ord som 60 % kände igen och förstod, nämligen bön, synd, heligt, bönesvar och Guds folk. Bland de minst igenkända orden fanns också här treenighet, men också välsignelse som var ett av de mest kända i den kristna gruppen.

Hos dem som kallade sig troende kände alla igen orden bön, synd, heligt och välsignelse. Även här var treenighet ett av de minst kända orden.

Intervjuer

När ungdomarna samlats för att besvara frågorna var språket det första de fick diskutera, och fundera över vad som menas med begreppet existentiella frågor? ”Jag tror att alla människor funderar över det [existentiella frågor]. Varför har man kommit? Varför finns man? Finns det en Gud? Men man kan aldrig få svar”, sa en av ungdomarna. De var överens om att det handlade om meningen med livet. Det var inget man pratade med kompisarna om. Det är för personligt för att tala om, menade de. Några hade också erfarenhet av att de har blivit osams när de diskuterat om Gud och meningen med livet. Det stämmer med Wilsons idé om att religionen blir en privatsak i det sekulära samhället, det är inget man pratar med varandra om. Det gör däremot Wilsons *Stages of Faith* där han menar att under stadiet den förenklade konventionella tron, som ungdomarna i min undersökning sannolikt tillhör, finns ett behov av att dela sina existentiella tankar med andra. Här är det två teorier som inte sammanfaller.

Det ord som flest ungdomar som kryssat i på enkäten att de kände igen på var ordet bön. Vid intervjun förklarade ungdomarna vad de menade med bön. De ansåg att bön innebar att man bad om hjälp, ville ha någonting eller ville tacka för någonting. Bönen var ett samtal med Gud och man behöver inte be på något speciellt sätt. Det finns flera sätt att be på och det kan bero på vilken religion man tillhör. ”Man kan prata om vad som helst, behöver inte be om

saker, men oftast är det därför man ber”, var ett svar. I Svenska kyrkan var det okej att be hur man ville, kom de fram till. De var inte säkra på vem bad till, om det var till Gud eller till Jesus. Eftersom Jesus var död så kanske inte han hörde bönerna, var en tanke. Gud var inte död menade de, så han hör i alla fall bönerna, var de överens om.

Ungdomarna samtalande kring orden synd och förlåtelse. Olika religioner har olika syn på vad som är synd, menade de. Fast egentligen är väl en synd när man skadar någon annan, funderade de vidare och kom fram till att synden handlar om etik och moral. ”Det är ett mänskligt påhitt, som en varningsgrej vad man inte får göra. Det finns många olika sorters synd. Det är inte Gud som bestämt vad som är synd och inte”, sa en ungdom. Förlåtelsen beskrev en elev så här; ”Man suddar ut sitt brottsregister liksom”. De kom fram till att man kan bli förlåten om och om igen, men att man måste visa ånger. Alla kunde bli förlåtna, menade en, man behöver inte vara kristen, Gud är så mycket större än så. I enkätsvaren framkom att mer än 1/3 av ungdomarna trodde på en förlåtande Gud.

Vad innebär det då att vara kristen? I gruppintervjun kom man fram till att det var någonting man föddes till. Det behövde inte innebära en tro på Gud, man kan vara kristen och ateist. I den enskilda intervjun blev svaret att ”Man måste acceptera Jesus som Guds son. Det är då man är kristen. Det är det enda”. Ungdomarna i gruppintervjun menade alltså, precis som Lövheim påvisade i studien *Religion*, att man är kulturellt kristen.

De reflekterade över ordet kyrka och vad det är. ”Gudens hus” var det första spontana svaret. Att det var en byggnad var tydligt, en samlingsplats där man gudstjänster, bröllop o.d. Efter lite funderande kom det fram att det kanske var mer än byggnader eftersom Svenska kyrkan också kallas kyrka. Att kyrka skulle innebära gemenskap kunde de tänka sig, men inte för just dem, utan för yngre som t.ex. går på barntimmar och för de äldre. Gemenskapen med andra som delade samma existentiella uppfattning var inget som kändes viktigt för ungdomarna jag intervjuade. I alla fall inget som var viktigt för dem själva, utan mer för andra. Kallenberg och Larsson beskriver den här förskjutningen från det gemensamma till det privata som märks också bland de här ungdomarna, i sin bok om det postmoderna Sverige och dess invånare.

Om kyrkan är gemenskap, måste all tycka lika som är med i kyrka? Nej, det behövde man inte. I alla fall inte i Svenska kyrkan där det är väldigt fritt, menade de, man kan tolka olika, precis som med politik. ”Det viktigaste är att man är öppen för att hjälpa andra”, var ett svar. Det som alla måste tro på som är med i Svenska kyrkan är Adam och Eva, att Gud skapade människan, kom gruppen fram till. ”Erkänna att Jesus är Guds son. Att man döper sig, det är en del av medlemsprocessen. Då får man vara med”, sades vid den enskilda intervjun.

Treenigheten och begreppen Fader, Sonen och den Helige Anden var orsak till en del funderingar. Att Fadern var Gud var lättast att bestämma. Den helige Anden var det flera förslag på, kanske Jesus eller ängeln Gabriel? Men Jesus kunde det ju inte vara, han är ju Sonen. Så de kom fram till att den Helige Anden är en ängel. Vid den enskilda intervjun sades så här om treenigheten; ”Han är Jesus för att vara som en vanlig människa och visa det. Den Helige anden är mer som ett stöd som finns där. Fadern är den som aldrig visar sig, han bara är”. Okunskapen kring treenigheten kvarstod alltså också hos ungdomarna som jag intervjuade, förutom hos ungdomen som intervjuades enskilt.

Det var många olika namn på Gud som diskuterades men de kom fram till att Gud, rätt och slätt, var den bästa benämningen.

Eftersom de som kallat sig kristna i enkäten var överens om att alla människor har en själ fick ungdomarna som intervjuades förklara vad de ansåg att själen var för någonting. Det var lite oklart, både i gruppen och vid den enskilda intervjun. ”Den eviga livsenergin”, ”Återanvändbar”, ”Själen är det man är”. och ”Själva människan egentligen, kroppen är bara ett skal” var några svar. Den är ”osynlig” och ”inget organ”, Det framgick inte något tydligt och enhälligt svar på vad själen är, både kristna och andra livsåskådningar hördes här.

Så till sist frågade jag om de ansåg att det fanns ett speciellt språk som de som jobbade i kyrkan använde. Alla svarade ja. Det menade att det ändå var lite olika beroende på vem man pratade med. Om det var yngre präster så pratade de mer så att ungdomarna förstod, var deras erfarenhet. De var tydliga med att det var viktigt att kyrkan anpassar sitt språk efter ungdomarna. ”Man måste förstå”, som en tjej sa. Det verkar inte som om de från Svenska kyrkan som mött ungdomarna inte lyckats att föra en dialog med ungdomarna, eller för att använda Wittgensteins teori, så har det inte förekommit något språkspel mellan dem. För ungdomarna är Svenska kyrkans språk ofta ord som vars innebörd de inte har helt klart för sig, eller har en annan betydelse för dem än för Svenska kyrkans företrädare. Därför förstår man inte alltid varandra. Det måste ligga på Svenska kyrkans företrädare att lägga sig vinn om att veta vem man pratar med, och vilket språk som lämpar sig bäst.

Ungdomarnas språkbruk jämfört med Svenska kyrkans språk

Ungdomarna i studien hade ett bra ordförråd med ett nyanserat språkbruk, vilket man också kan vänta sig av dem som är i 18-19 års ålder. Som en produkt av sin samtid, av det postmoderna, sekulära, mångkulturella och pluralistiska samhället som är Sverige idag har de ett språkbruk som vittnar om olika miljöer. De hade inte alltid samma språkbruk inbördes, men eftersom en intervju är en process, resulterade det i att under samtalets gång lärde de av

varandras ord, och förklarade också för varandra när någon inte förstod. Som von Brömssen uttryckte det behöver det finnas i alla fall ett delvis gemensamt språk för att kunna föra en dialog, vilket det fanns i gruppen.

Det var tydligt att vissa ord och uttryck som de mötte från Svenska kyrkans värld upplevdes som udda. Både den kognitiva och den informativa funktionen i språket haltade eftersom vissa ord inte var kända för ungdomarna. Andra ord hade de helt klart för sig vad de betydde, fastän det inte behövde överrensstämma med Svenska kyrkans tolkning. Där kunde anas att språkets informativa funktion inte fungerade fullt ut.

Den postmoderna kyrkan säger sig vilja vara en del av samhället och befinna sig där människorna är för att delta i samtalet. När det gäller språket som Svenska kyrkan har är det tydligt att kyrkan trots allt är en egen miljö. Den borde gagnas av att hämta influenser från omvärlden, och inte minst av ungdomarna.

Majoriteten av ungdomarna kallade sig kristna, men för det ställde de sig inte bakom allt som Svenska kyrkan står för. Det stämmer med Lövheim teori att det inte behöver innebära att man delar samma religiösa värden, utan att det mer visar på att man bekänner sig till en viss kulturell och nationell identitet. Även om de kallade sig kristna framkom det att de saknade förhållandet mellan förlåtelsen, uppståndelsen och Himlen. Det kan också bero på att Svenska kyrkan hellre talar om det positiva i Guds förlåtelse, än den stränge och dömande Guden, vid t.ex. begravningar och dop.⁶⁹

När det gällde olika dualistiska uttryck som är kännetecknande för Svenska kyrkan var de inte alls självklara för ungdomarna. De flesta var övertygade om att Himlen fanns, men var tveksamma om det fanns något Helvete. Likaså ansåg nästan hälften av ungdomarna att Gud var god, men bara var tredje att Djävulen var ond. Det stämmer inte överens med Svenska kyrkans tro, men går samtidigt inte helt emot den.

Synen på själen skiljer sig något mot Svenska kyrkans. De kristna ungdomarna var överens om att alla människor har en själ, men vad denna själ är för någonting fanns det flera tankar om. Både tanken på återfödelse och att själen är livsenergin finns hos ungdomarna. Men också den kristna tanken att kroppen är ett skal. Det kan mycket väl vara ett resultat av den pluralistiska värld som de lever i där ungdomarna möter många olika förklaringar av vad själen är och består av.

⁶⁹ Min egen uppfattning om hur Svenska kyrkan talar om det eviga hoppet och gemenskapen med Gud.

En dogm som är viktig för Svenska kyrkan är treenigheten, men den var otydlig för ungdomarna, och svår att förstå och förklara. Förhållandet att Jesus var Guds son var allmänt vedertaget, men vad sedan den Helige Anden var föreföll oklart.

Ungdomarnas syn på förlåtelsen stämde delvis med Svenska kyrkans. Gud förlåter människan och hennes synd försvinner för alltid, menade ungdomarna, och det är så som Svenska kyrkan uttrycker sig. Det som inte alls fanns hos ungdomarna var att förlåtelsen också innebär att människan i sin tur ska förlåta dem som gjort orätt mot en själv.

Ordet kyrka relaterade de i första hand till byggnaden och inte till en gemenskap. Även om kyrkan ser sig själv som en gemenskap mellan människor samt mellan människa och Gud. Ungdomarna kunde förstå att kyrkan var en trosgemenskap, men inte för dem utan för barn och äldre. Det kan också vara ett uttryck för att stora institutionella gemenskaper inte är attraktiva för dagens ungdomar.

Trots att ungdomarna borde befinna sig på det förenklade konventionella trostrappsteget enligt Fowler, då de borde ha ett behov av att ventilera existentiella frågor med andra, påstod de att de inte talade med kompisar om sådana saker. Det var alldeles för privat och kunde också leda till osämja om man inte tyckte likadant. Det kan vara så att det är språkets informativa funktion som inte fungerar som det ska mellan ungdomarna.

Det finns ett speciellt språk som används av dem som jobbar i kyrkan, menade ungdomarna. Ett språk som kunde verka gammaldags och svårt att förstå och som inte berörde dem. Det kan komma att motverka möjligheten för fruktsamma samtal där båda parter förstår varandra.

Sammanfattningsvis var inte ungdomarna helt främmande för de ord och uttryck som finns i Svenska kyrkan, men ibland har de lite annan innebörd för ungdomarna än den ursprungliga som finns i Svenska kyrkan. Det kan dels beror på att orden kan vara ryckta från sitt sammanhang. Ungdomarna har visserligen varit i kyrkan vid olika tillfällen, men oftast vid enskilda specifika händelser som studiebesök och olika förrättningar, undantaget de kristna ungdomarna. Ytterligare en orsak kan vara att de hittat mycket av orden på Internet, i TV-program och via radio.

Underlaget var för litet med bara två skolor representerade, även om de var geografiskt skilda från varandra. Det hade behövt ytterligare en enkät med ”kyrkiska” ord för att kunna dra någon slutsats om vad de olika orden verkligen betydde för ungdomarna. Det fanns inte tid att lämna ut enkäterna hos fler ungdomar varför slutsatserna är dragna utifrån det faktiska empiriska material som fanns.

Teorierna som presenteras i uppsatsen stämmer överens med ungdomarnas enkätsvar och intervjuernas resultat, förståelsen mellan ungdomarna och Svenska kyrkans språkbruk speglar hur samhället ser ut och är förskaffat. Det finns två punkter där teori och empiri skiljer sig åt. Det första är att det är fler som deltagit i Svenska kyrkans gudstjänster än vad som förväntas enligt synen på det postmoderna samhället. Den andra avvikelserna gäller teorin om människans trosutveckling, Enligt Wilson borde ungdomarna haft en önskan om att tala om existentiella frågor, men det framgick inte i hos ungdomarna som intervjuades, utan tvärtom. De pratade över huvud taget inte med varandra om det.

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen var att svara på två frågor. Den första frågan var om ungdomarna och Svenska kyrkan talar samma språk. Den andra frågan var om de ord som används i Svenska kyrkan har samma innebörd ungdomarna som för dem som jobbar i Svenska kyrkan.

Genom att jämföra det empiriska resultatet med språkteorier, ungdomarnas utveckling och deras omvärld och kyrkans språkbruk framkom att ungdomarna och Svenska kyrkans medarbetare visserligen i mycket talar samma språk, om man med det menar ord och uttryck. Men, det är ofta som om ord och uttryck har olika betydelse och innebörd för ungdomen och den som behärskar ”kyrkiska”.

Det finns flera orsaker till att det här glappet, och en är att Sverige är ett sekulariserat samhälle, där ungdomarna och Svenska kyrkan inte ofta möts. Ungdomarna är fullt kapabla att lära sig Svenska kyrkans språk och använda det för att uttrycka sina existentiella funderingar, men då måste de komma i kontakt med det mer än vad som framkommit att de gör i undersökningen. Ytterligare en orsak är att Internet och andra medier har stor genomslagskraft när det gäller ungdomars nyfikenhet på existentiella frågor. Det leder till att Svenska kyrkans språk bara ett av många sätt att uttrycka sig i om dessa frågor. De postmoderna värderingarna och det mångkulturella samhället kan vara missgynnande för Svenska kyrkan enligt vissa teorier, men samtidigt också vara en möjlighet för Svenska kyrkan att möta det behov som finns hos ungdomarna. Det steg i trosutvecklingen som ungdomarna befinner sig i gör att de är gärna vill diskutera existentiella frågor. Det som är avgörande är vad som är arenan; Svenska kyrkans gemenskap eller en sida på Internet.

Svenska kyrkan och ungdomarna måste mötas för att ett språkspel ska uppkomma, samtidigt som Svensk kyrkans företrädare måste lägga sig vinn om att tala ett språk som ungdomarna förstår och vilja följa kyrkans traditioner från Jesus, Augustinus och Luther in i nutiden. Som en av dem som jag intervjuade sa, och som jag också valt som rubrik på min uppsats med en stark betoning på måste; ”Man måste förstå”

Förslag på framtida forskning

Den här undersökningen var enkelriktad, den handlade om hur ungdomarna förstår det språkbruk som finns i Svenska kyrkan. Genom att använda fokusgrupper och icke-deltagande observation som metod skulle resultatet kunna urskilja uttryck som kommer från ungdomarna själva. Att sedan jämföra de uttrycken med Svenska kyrkans skulle kunna påvisa eventuella språkförbistringar tydligare än vad den här undersökningen gjorde.

Källförteckning

Litteratur

Alasuutari, Pertti (2004). *Social Theory & Human Reality*. London: SAGE Publications Ltd

Andersson, Jan & Furberg Mats (1984). *Språk och påverkan*. Stockholm: Thales

Arborelius, Elisabeth (2009). *Finns det en klyfta mellan kyrkan och folket*. Uppsala: Uppsala universitet

Augustinus (2006). *Tolkning och retorik. De doctrina christiana*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag

Bergstrand, Göran (1990). *Från naivitet till naivitet*. Stockholm: Verbum

Bibel 2000

Bromander, Jonas & Lövheim, Mia (red) *Religion som resurs? Existentiella frågor och värderingar i unga svenskars liv*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

von Brömssen, Kerstin (2003). *Tolkningar, förhandlingar och tystnader: elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*. Göteborg: Acta universitatis gothoburgensis.

Caird, G B (1980). *The Language and Imagery of the Bible*. London: Gerald Duckworth & Co Ltd.

Fowler, James W (1981). *Stages of Faith*. New York: HarperCollins Publisher

Fromm Wikström, Linda (2010). *Gud och vardagsspråket En religionsfilosofisk förutsättningsanalys*. Uppsala: Uppsala universitet

Furseth, Inger & Repstad, Pål (2003). *Religions sociologi en introduktion*. Malmö: Liber

Gerle Elisabeth (2008). (red) *Luther som utmaning. Om frihet och ansvar*. Stockholm: Verbum förlag

Hammar, K G (2006). *Tecken och verklighet. Samtal med Gud. Ecco Homo*. Lund: Arcus förlag, Stockholm: Verbum förlag

Jönsson, Rune & Liljefors Persson, Bodil (2006). *Religionskunskap i årskurs 9*. Malmö: Educare

Kallenberg, Kjell & Larsson, Gerry (2000). *Människans hälsa, livsåskådning och personlighet*. Stockholm: Bokförlaget Natur och kultur

Kyrkooordningen för Svenska kyrkan

Larsson, Göran (2003)(red). *Talande tro ungdomar, religion och identitet*. Lund: Studentlitteratur

Larsson, Göran (2002). *Virtuell religion. Globalisering och Internet*. Lund: Studentlitteratur

Larsson, Rune (2009). *Samtal vid brunnar*. Lund: Arcus förlag

Leandersson, Markus & Weichbrodt, Hans (2004). *Kyrk-svensk Ordbok*. Varberg: Argument Förlag AB

Lindén, Gunilla (2011). *Intro, introduktion till kristen tro*. Stockholm: Verbum Förlag AB

Luther, Martin (1999). *Detta löfte gäller alla företal till Bibeln*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag

Lövheim, Mia (2007). *Sökare i Cyberspace*. Stockholm: Verbum förlag

Lövheim, Mia (2012). Ungas religiositet: tidigare forskning och nya frågor. Bromander, Jonas & Lövheim, Mia (red). *Religion som resurs? Existentiella frågor och värderingar i unga svenskars liv*. Skellefteå: Atros & Norma bokförlag

Meakin, Christopher (2003). Att bryta i gudstjänsten. Liturgin ur flerspråkigt perspektiv. Selander, Åke (red). *Svenskt gudstjänstliv. Liturgi och språk*. Skellefteå: Artos & Norma

Nordin, Hans-Erik (2008). *Hoppets tecken*. Stockholm: Verbum Förlag AB

Svenska kyrkan och Verbum förlag (2008). *Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete*. Stockholm: Verbum

Sigurdson, Ola & Svenungsson, Jayne (2006). En gåtfull spegelbild. Introduktion till postmodern teologi. Sigurdson, Ola & Svenungsson, Jayne (red). *Postmodern teologi. En introduktion*. Stockholm: Verbum

Skolinspektionens rapport 2012:3. *Mer än du kan tro. Religionskunskap i gymnasieskolan*. Stockholm: Skolinspektionen

Stolt, Birgit (2004). *Hjärtats och glädjens teolog*. Skellefteå: Atros & Norma bokförlag

Stolt, Birgit (1994). *Martin Luther, människohjärtat och Bibeln*. Stockholm: Verbum

Thorstensson, G & Nordblom, R & Persson, E (2004). *En resa fylld av utmaningar. Öppna ringen! Om arbetet med barn och ungdomar på 2000-talet*. Uppsala: Mitt i församlingen 2004:1

Wittgenstein, Ludwig (1992). *Filosofiska undersökningar*. Stockholm: Thales

Elektroniska källor

Kyrkan i siffror

www.svenskakyrkan.se

Nationalencyklopedin

http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/ungdomsspr%C3%A5k?ih_word=ungdomar

Skolverkets poängplan för Samhällsvetenskapliga programmet

http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.1797!Menu/article/attachment/sp.pdf

Skolverket, Programmål för Samhällsvetenskapsprogrammet för 2011

<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/gymnasieskola-fore-ht-2011/program/samhallsvetenskapsprogrammet/programmal-for-samhallsvetenskapsprogrammet-1.24961>

Skolverket, Ämnet religionskunskap i gymnasieskolan

<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/amnes-och-laroplaner/rel>

Svenska kyrkans statistik, Kyrkan i siffror

<http://www.svenskakyrkan.se/statistik>

Opublicerat källmaterial

Enkät svar från Fryshusets gymnasium i Stockholm samt från John Bauer gymnasiet i Lund

Gruppintervju med elever från John Bauer gymnasiet i Lund

Telefonintervju med elev från Fryshusets gymnasium i Stockholm

Bilagor

Bilaga 1 – Enkät ungdomar åk 3 Samhällsvetenskapliga programmet

Bilaga 2 – Skolverkets poängplan för Samhällsvetenskapliga programmet

Bilaga 3 – Döpta, konfirmerade, vigda och begravda SvK 1970 - 2010

Bilaga 4 – Medlemsutveckling SvK 1972 - 2010